

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN/BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
2001:21

Informationsanskaffningsbeteenden hos oetablerade arkeologer

ULRIKA ANDERSSON

Svensk titel: Informationsanskaffningsbeteenden hos oetablerade arkeologer.

Engelsk titel: The Information Seeking Behaviour of unestablished archaeologists

Författare: Ulrika Andersson

Handledare: Lars Seldén, Kollegium 3

Abstract: The purpose of this study is to examine the Information Seeking Behaviour among unestablished archaeologists. Special attention has been directed to the areas of informal communication and the development of personal networks. As a former archaeology student I have used my pre-understanding about the profession in my work. The empirical study is based on nine interviews with archaeologists with more than one and less than four years of professional experience. They all have various experience of working as a field archaeologist whereas five simultaneously work as researchers at the university. The theoretical background of this study is especially based on the works of T:D. Wilson and Harriet Lönnqvists studies of information seeking behaviour. A model of information seeking behaviour by T.D . Wilson has been used as tool to analyse the results from the interviews. The result of the study shows that archaeologists are dependent on informal information sources and that this is closely connected to their working situation. A functioning network of contacts could give access to certain information that could not be found in any other place. The archaeologists experienced that role-related interpersonal problems could intervene with their desire to access information. A way to resolve this problem was to use e-mail as a mean of communication instead of using the telephone or meeting the person. The archaeologists emphasised that the need of keeping up to date with what was happening in the field of archaeology was an important part of their information seeking efforts.

Nyckelord: användarstudie, arkeologer, informationsanskaffningsbeteende, informell kommunikation

1. Inledning	3
2. Bakgrund	4
2.1 Arkeologens yrkesroll	4
2.2 Arkeologens informationskanaler	6
2.3 Begreppsdefinitioner	7
3. Syfte och frågeställningar	9
3.1 Urval och avgränsningar	9
4. Metod	10
5.1 Forskningshistorik	12
5.2 Begrepp	15
5.2.1 <i>Information overload</i>	15
5.2.2 <i>Gatekeeper</i>	16
5.2.3 <i>Informell och formell kommunikation</i>	17
5.2.4 <i>Kunskapsväskan</i>	18
5.3 Informationstypologi	19
5.4 Tidigare användarstudier	22
6 Wilsons modell	25
7. Presentation av intervjupersonerna	28
8. Presentation av intervjuresultaten	30
8.1 Vilka informationskällor använder du dig av och i vilket syfte?	30
8.1.1 <i>Formella källor</i>	30
8.1.2 <i>Informella källor</i>	32
8.1.3 <i>Litteratursökning</i>	33
8.2 Vilka problem stöter du på i informationsanskaffningen ?	34
8.3 Kontaktnät	36
8.4 Informanternas å jourhållning inom sina respektive arbetsområden	37
8.5 Tillfredsställelse med informationssituationen	39
9. Analys	40
9.1 Den personliga kontexten	40
9.2 Informationsbehovets kontext	40
9.3 Aktiverande mekanismer	41
9.4 Faktorer som påverkar informationsflödet	42
9.5 Aktiverande mekanismer	44
9.6 Informationsanskaffningsbeteendet	44
10. Slutsatser	45
11. Sammanfattning	48

1. Inledning

Arkeologi är en vetenskap som vill utforska människans tillvaro med utgångspunkt i de spår som hon och hennes verksamhet lämnar efter sig i landskapet. Arkeologens uppgift är att utvinna och förmedla denna kunskap. Traditionellt sett arbetar arkeologer främst med material från den förhistoriska perioden, d.v.s. från tiden för inlandsisen tillbakadragande fram till ca 1050 e.Kr. Men även under historisk tid, d.v.s. från 1050 e.Kr. och framåt, kan en arkeologisk undersökning komplettera och korrigera den rådande bilden av tiden. Arkeologens arbetsuppgift kan ses vara tudelad i det att man dels skall kunna behärska de arkeologiska metoderna för att finna materialet, men också ha de nödvändiga kunskaperna för att kunna presentera en tolkning av förhistorien. Man måste kunna arbeta såväl teoretiskt som praktiskt.

Under den tid jag själv studerade arkeologi började jag fundera på hur man anskaffade sig all den nödvändiga informationen för att klara ett yrke som ställde krav på såväl empiriskt ”know how” som strikt vetenskapliga kunskaper. Tydligast blev problemet när jag funderade över ett ämnesval till min C - uppsats. Det visade sig vara väldigt svårt att bestämma sig för vad man skulle skriva om men framförallt var det svårt att utröna om det fanns publicerat material rörande det problemområde man valt. Mitt intryck var att man inom arkeologkåren i hög grad förlitade sig på sitt kontaktnät då man sökte orientera sig kring ett nytt område, och att forskningsöversikter och dylika hjälpmedel var eftersatta. De speciella förhållanden som råder vid en arkeologs yrkesutövning kan också ge en fingervisning om att informell kommunikation är av stor betydelse för arkeologkåren. Varje arkeologisk utgrävning är unik och trots att man gör förundersökningar av området så kan man inte exakt veta vad man kommer att finna där. Detta ställer stora krav på de personliga kunskaperna hos deltagarna, -kunskaper som allt som oftast grundar sig på ren yrkeserfarenhet. De yttre omständigheterna gör också att man normalt sett inte har tillgång till ett bibliotek eller andra medier som kan ge den information man behöver för tillfället.

Jag vill med denna studie undersöka om de antagande jag ställt upp ovan äger någon giltighet och har därför valt att intervjua ett antal yngre ännu oetablerade arkeologer om deras informationsanskaffning. Anledningen till att jag valt just denna grupp är att de är precis på väg att skolas in i yrkesrollen som arkeologer och att de genom sin situation kan vara mer utsatta för och uppmärksamma på de problem som informationsanskaffningen kan innebära. En annan anledning till denna undersökning är jag under mina studier i biblioteks och informationsvetenskap blivit intresserad av den informella kommunikationens betydelse för insamlandet av information. Jag vill med denna studie titta lite närmare på motiven och mekanismerna bakom informell kommunikation ur ett mikroperspektiv.

2. Bakgrund

2.1 Arkeologens yrkesroll

I Sverige arbetar de flesta arkeologerna inom kulturmiljövårdens olika verksamheter under regi av riksantikvarieämbetet (RAÄ) eller på museer. Yrkesverksamma arkeologer finns också på länsstyrelserna och andra statliga myndigheter. De övriga finns vid universiteten som forskare och lärare. Grundutbildning till arkeolog kan man läsa vid universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala; en utbildning med speciell inriktning på medeltidsarkeologi finns att läsa i Lund. Grundexamen ger liten praktisk yrkeserfarenhet. Yrkeskarriären brukar därför inledas med att man arbetar några år som amanuens under mer erfarna arkeologers ledning. Det är också vanligt att man efter några års yrkesarbete går tillbaka till universitetet och läser till en högre examen.

Yrkesverksamma arkeologer i Sverige har vitt skilda arbetsuppgifter, alltifrån administrativ ärendehandläggning till praktiskt fältarbete. Det arbete som man traditionellt förknippar med arkeologi, den arkeologiska utgrävningen, är bara en del av det arbete som utförs. Sedan 1942 har Sverige en lag som syftar till att skydda och bevara fornlämningarna i landskapet, den föreskriver att fornlämningar som hotas av exempelvis planerade vägbyggen måste undersökas innan man bedömer om dem skall avlägsnas eller ej (Rixlex 2000).

En arkeologisk utgrävning föregås alltid av en noggrann kartläggning och dokumentation av omgivningen och den plats man planerar att gräva ut, en traditionell arkeologisk undersökning består i regel av dessa tre steg:

1. Arkeologisk utredning
2. Förundersökning
3. Slutundersökning

Den arkeologiska utredningen syftar till att ta reda på om någon eller några fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Om en fornlämning berörs av ex. ett planerat vägarbete, gör man en bedömning om hur pass intressant en utgrävning av den kan vara ur forskningssynpunkt. Det huvudsakliga syftet med förundersökningen är att göra en bedömning av fornlämningens art och karaktär för att bättre kunna planera en slutundersökning. I detta ingår insamling om fakta om vad som tidigare skrivits om fornlämningen eller om fornlämningar av samma art. Viktig information kan man också få genom att kontakta lokalbefolkningen eller personer verksamma i hembygdsföreningar på orten. Ett sätt att bedöma storleken på det område som kan vara intressant att undersöka är att mäta halten av fosfater i marken. Höga fosfathalter är nämligen en indikation på mänsklig aktivitet och kulturell påverkan. En annan metod kan vara att gräva provgropar på olika ställen i marken för att bedöma vart det intressanta materialet kan finnas.

Slutundersökningen, själva utgrävningen är den avslutande delen i processen. Det finns två typer av arkeologiska utgrävningar, forskningsgrävningar och exploateringsgrävningar varav den senare typen är den vanligaste förekommande. Exploateringsgrävningar kommer till stånd då man exempelvis planerar att dra en ny väg eller järnvägsspår över en plats där det finns fornlämningar. Genom noggrann dokumentation av fornlämningarna söker man rädda kunskap om det förflutna som annars hade gått förlorad för forskare i framtiden. Forskningsgrävningar (t.ex. utgrävningen av vikingastaden Birka) utförs för att söka ny kunskap om platser och fornlämningar som är särskilt intressanta ur forskningssynpunkt. Forskningen om förhistorien kan på så vis sägas styras av såväl vetenskapliga som ovetenskapliga faktorer. (Petré 1990:32)

När den arkeologiska utgrävningen är slutförd återstår den vetenskapliga rapporteringen av det material som kommit fram. Rapporten utgör tillsammans med fältritningar och fotografier en arkiverbar ”översättning” av undersökningsobjektet. I rapporten ingår resultaten av fyndanalyserna samt beskrivningen och tolkningen av den undersökta fornlämningens funktion. Viktigt att påpeka i sammanhanget är att en arkeologisk utgrävning har ett vetenskapligt syfte i grunden, materialet skall kunna användas i pågående eller kommande forskning. De arkeologer som arbetar med utgrävningarna kan t.ex. använda sig av materialet för att sammanställa licentiatuppsatser och doktorsavhandlingar. Arkeologen har en skyldighet gentemot samhället att tillgängliggöra det förflutna. Många arkeologer arbetar därför också med att skriva texter och arrangera material till museiutställningar. Det kan också handla om att hålla föredrag för allmänheten om resultatet av en utgrävning eller att ge guidade visningar vid själva utgrävningarna.

Ett viktigt arbetsredskap för yrkesverksamma inom kulturmiljövården är fornlämningsregistret. Registret innehåller uppgifter om Sveriges över 700 000 fasta fornlämningar. En arbetsuppgift för arkeologer är att uppdatera och komplettera dessa uppgifter. Detta görs genom inventeringar. Rent praktiskt innebär en inventering att arkeologen ger sig ut i landskapet letar upp, identifierar och registrerar förhistoriska gravplatser, runstenar, hållristningar, boplatslämningar och dylikt. Uppgifterna rapporteras och samlas sedan i fornlämningsregistret.

Under de senare åren har det blivit vanligare att kulturmiljövårdande verksamhet bedrivs i projektform där samarbetspartnerna kan vara universitet, RAÄ och länsmuseum i regionen. Dessa projekt kan bedrivas under flera år och ha en tvärvetenskaplig form, de syftar till att integrera forskning och praktik samtidigt som man vill göra resultaten av utgrävningar mer tillgängliga för allmänheten.

Arbetsmarknaden för arkeologer präglas av säsongsanställningar. Det har under många år rått stor brist på arbetstillfällen då antalet utbildade arkeologer vida överstiger det arbetsbehov som finns. De bästa möjligheterna till arbetstillfällen finns vid stora infrastrukturella projekt som t.ex. vägbyggen, detta får till följd att arbetsmarknaden för arkeologerna är mycket konjunkturkänslig och beroende av statskassans tillgångar.

2.2 Arkeologens informationskanaler

Den arbetssituation som arkeologen befinner sig i vid en utgrävning omöjliggör tillgång till vissa informationskanaler. Den efterföljande vetenskapliga bearbetningen och även den inledande förundersökningen bedrivs ofta på platser med god tillgång till bibliotek och andra informationskanaler, exempelvis på grävningsskontor, vid länsmuseum eller universitet. Då många arkeologer bedriver studier på högre nivå parallellt med sitt arbete, har man ofta möjligheter till kontakt med andra forskare på olika universitetet.

De arkeologiska institutionerna vid universiteten anordnar regelbundet seminarier och möten som besöks av såväl yrkesverksamma arkeologer som studenter och forskare. Även RAÄ anordnar seminarier och möten inom olika intresseområden, en årligt återkommande sådan är Arkeologidagen som främst riktar sig till den intresserade allmänheten.

Antikvarisk-topografiska arkivets (ATA) register och arkiv är särskilt användbara för arkeologer och personer som arbetar med kulturmiljövård. Arkivet är beläget i Stockholm och innehåller referenser till vad som finns i de olika museerna och arkivens samlingar. Det kompletta fornlämningsregistret finns i Stockholm, kopior över det egna länets fornlämningar finns på länsstyrelser och läns museer runt om i landet. I skrivande stund har ett större projekt inletts som syftar till att digitalisera delar av fornlämningsregistret och på så sätt göra det mer lättillgängligt. Kulturmiljövärdsdatabasen (KMV) är en specialdatabas som innehåller artiklar och referenser rörande svenskt kulturarv och kulturmiljövård. Dessa finns nu tillgängliga via Internet hos datakatalogen VITALIS men kommer inom kort att ingå i LIBRIS.

(RAÄ. 2000)

Det finns det många tidningar och tidskrifter som riktar sig till personer verksamma inom kulturmiljövården, bland dessa kan speciellt nämnas Kulturmiljövård utgiven av RAÄ. Genom att presentera olika temanummer söker man ge en bild av de olika områdena av kulturmiljövårdande verksamheten som finns i Sverige samt den forskning som pågår. Den fackliga organisation som tar tillvara arkeologernas intresse är DIK. Utlysta tjänster annonseras framförallt i fackets tidning DIK-forum.

Då kulturmiljövård är en statlig angelägenhet är det viktigt att information också finns tillgänglig för allmänheten, varje arkeologisk undersökning skall redovisas i rapportform. Rapporterna är som tidigare nämnts att betrakta som en översättning av de fysiska lämningarna man återfunnit vid en utgrävning. För forskare som vill titta närmare på resultatet av äldre utgrävningar fungerar rapporten som en primär källa. Museerna, länsstyrelserna och RAÄ publicera också årsböcker och tidskrifter som redovisar resultaten av deras arbeten.

2.3 Begreppsdefinitioner

Information och informationsbehov är begrepp som kan ha olik semantisk betydelse i olika sammanhang och för olika personer. Jag kommer här redogöra för de definitioner jag har valt att använda mig av.

Information

Kan vara såväl fakta och data som råd eller åsikter. Skillnaden mellan fakta, data och råd, åsikter är att de senare är värdeladdade. För att information skall nå fram till en mottagare krävs att den paketeras i en form som mottagaren kan hantera, i verbal eller ickeverbal form. En fungerande kommunikationskanal är således en förutsättning för informationsutbyte.

Informationsbehov

Kan vara såväl subjektiva som objektiva behov. De subjektiva behoven är de som individen själv uppfattar sig ha, de objektiva är de som man utifrån kan anse vara rimliga eller nödvändiga att ha. I uppsatsen kommer informationsbehovsbegreppet att inkludera såväl implicita som explicita behov. Informationsbehovet kan delas upp i tre typer.

- *"a need for new information*
- *a need to elucidate the information already held,*
- *a need to confirm information already held"*

(Wilson 1997:40)

Informationsanskaffningsbeteende

Tom Wilson använder sig av den engelska termen "information seeking behaviour" i sina modeller (se kap.5.6). Eftersom min undersökning baserar sig på tankar och idéer från hans modeller finner jag det lämpligt att använda mig av en svensk översättning av denna term. I den svenska litteraturen om användarundersökningar används termerna informationssökning och informationsanskaffning med likvärdig betydelse. Jag har valt att använda mig av ordet anskaffning då jag finner att ordet sökning kanske främst ger associationer till sökningar via databaser och på Internet. Ordet anskaffning har för mig ett vidare innehåll som även inkluderar de situationer där information förmedlas, men där mottagaren inte behöver vara den som aktivt söker svar på en fråga. Viktigt att påpeka i sammanhanget är, att jag inte ser informationsanskaffningsbeteenden som något statiskt, utan som en dynamisk företeelse vilken kan utvecklas och förändras över tid.

Oetablerad

Att vara etablerad inom ett yrkesområde kan ses innebära att man har en tryggad ställning, man är en erkänd yrkesutövare. En oetablerad arkeolog skulle då vara en person som ännu inte uppnått det erkännande. Det är naturligt nog svårt att göra en generalisering mellan vem som skall kallas oetablerad och vem som kan räknas som etablerad inom yrkeskåren och vilka kriterier som avgör detta. Bland forskare kan gränsen mellan en etablerad och oetablerad t.ex. mätas i antalet publicerade artiklar och vilka examina man avlagt. Antalet år man varit anställd och vilken befattning man har, kan också vara ett sätt att särskilja de oetablerade från de etablerade. I denna undersökning är definitionen för oetablerad arkeolog en person som varit yrkesverksamma inom branschen i minst ett och max 4 år och som ännu inte avlagt någon examen högre än grundexamen.

3. Syfte och frågeställningar

Undersökningens syfte är, att genom djupintervjuer ta reda på hur en grupp av yngre oetablerade arkeologer skaffar sig information i sitt yrkesutövande. Fokus kommer att ligga på de kontextuella faktorerna bakom informationsanskaffningsbeteendet. Betoningen kommer framförallt att ligga på bruket och behovet av informella källor och uppbyggandet av kontaktnät. En studie av detta slag förutsätter en kartläggning av de kontextuella faktorer som kan inverka på en individs informationsanskaffningsbeteende. Således kommer undersökningen att innefatta såväl beskrivningar av informanternas arbetsmiljö och intervjupersonernas personliga egenskaper som exempelvis tidigare utbildning och yrkeserfarenhet. Då jag som metod kommer att använda mig av kvalitativa intervjuer, syftar uppsatsen också till att ge en bild av hur informanterna själva uppfattar sin situation.

Uppsatsens frågeställningar lyder enligt följande:

- Vilka informationskällor använder man sig av i sin yrkesutövning?
- Vilka problem kan uppstå i informationsflödet?
- Vilken betydelse har informell kommunikation och personliga kontaktnät för informations anskaffning?

3.1 Urval och avgränsningar

Jag valde ut nio stycken informanter som motsvarade mina kriterier på att vara relativt oetablerade inom arkeologkåren. Då det är vanligt förekommande att arkeologer kombinerar högre akademiska studier med praktiskt yrkesverksamhet har jag valt att intervjua både arkeologer med grundutbildning och arkeologer verksamma som doktorander. Fem av de nio informanterna i min urvalsgrupp är verksamma som doktorander samtidigt som de har eller haft anställningar vid forsknings och exploateringsgrävningar. De övriga fyra informanterna har varierande erfarenheter av arbeten som fältarkeologer samt andra uppdrag. Med termen oetablerad menar jag arkeologer som har arbetat inom kulturmiljövårdens olika sektorer under minst ett och max fyra år. Av utrymmesskäl har jag begränsat min undersökning till ovan nämnda grupp då det inte varit möjligt att inom ramen för denna studie göra en undersökning om såväl etablerade forskare som oetablerade. Valet av denna grupp gjordes därför att de som oetablerade är särskilt intressanta ur en informationsvetenskaplig synvinkel då de är precis på väg att bygga upp sitt nätverk och skaffa sig ett informationsanskaffningsbeteende. Samtidigt var det viktigt att gruppen var relativt homogen till sin karaktär för att underlätta jämförelser. Den könmässiga fördelningen mellan informanterna är 2 kvinnor och 7 män. Tidigare studier av humanistiska och samhällsvetenskapliga forskare har inte visat på att kön har någon större betydelse för informationsanskaffningsbeteenden (se t.ex. Seldén 1999:210f, Lönnqvist 1988:34). Även om de patriarkala strukturerna som återfinns i samhället och speciellt i universitetsvärlden kan ge upphov till situationer där män och kvinnor behandlas olika har jag valt att inte beakta frågan närmare, utan att prioritera en problematisering utifrån andra aspekter än kön.

4. Metod

Det stod snabbt klart att jag skulle använda mig av en kvalitativ metod för att undersöka informationsanskaffningsbeteendet hos de oetablerade arkeologerna. Detta för att jag i min undersökning vill söka nå en djupare förståelse för de kontextuella faktorer som påverkar beteendet. Det finns redan många användarundersökningar som behandlar humanisters informationsanskaffning; att göra ytterligare en kvantitativ studie om vart yrkesgruppen arkeologer söker sin information kändes inte relevant. Då jag sedan tidigare har en viss inblick i den arbetsmiljö som arkeologerna befinner sig i ansåg jag det vara mer relevant och lämpligt att söka undersöka mekanismerna bakom informationsanskaffningen. En kvalitativ metod kan sägas innebära att man söker överskrida det subjekt –objekt förhållande som utmärker naturvetenskapliga metoder (Holme & Solvang 1997:92). I mitt fall har jag redan överskridit den gränsen genom mina tidigare studier i ämnet. Frågan är dock hur mycket det kommer att påverka undersökningen. Det är omöjligt att angripa ett ämne utan en viss förförståelse och för att kunna ställa relevanta frågor bör man ha en viss insikt. Min förförståelse har i detta sammanhang lett mig till att specifikt undersöka den informella kommunikationen och kontaktnätets betydelse för informationsanskaffningen. Detta kommer naturligt nog att ha en inverkan på slutresultatet, d.v.s. de formella källorna kommer på detta sätt fått en mer undanskymd roll. Jag har dock ansett att de aspekter jag vill undersöka i denna studie mer relaterar till de informella källorna samt att humanisters användande av formella källor är redan så pass väldokumenterat.

De två kvalitativa metoderna som kunde tänkas komma i fråga i den här undersökningen var den kvalitativa intervjun och den kvalitativa enkätundersökningen. En enkätundersökning har den fördelen att svaren är jämförbara då frågorna och formuleringarna är fasta. Det finns också en kvalitetsmässig vinst i att använda sig av enkäter då fler informanter kan tillfrågas och dessa kan på så sätt ge ett säkrare statistiskt underlag, jämfört med färre mer tidskrävande intervjuer. Efter att ha genomfört en provintervju där jag testade mina frågor insåg jag dock att det var svårt att formulera frågor som inte kunde misstolkas samt att arkeologer kan ha många olika arbetsuppgifter som krävde mer specifika frågor. Jag valde därför att använda mig av kvalitativa intervjuer då jag ansåg att denna metod var mer flexibel till sin karaktär jämfört med enkäterna.

Det finns både fördelar och nackdelar med att använda sig av intervjuer som metod. Den främsta fördelen för mig var att jag kunde omformulera frågorna så att de bättre svarade mot informantens situation, samt att jag kunde ställa följdfrågor om det som var särskilt intressant. Den främsta nackdelen var att strukturen blev lidande och att inte exakt samma frågor ställdes till alla informanter. Jag hade dock förutsett att detta kunde ske och använde mig av en frågemall (se bilaga) för att se till att de mer övergripande frågorna som direkt relaterade till frågeställningarna ställdes till samtliga informanter. Då samtliga informanter har en humanistisk utbildning i grunden har de en avsevärd vana av att uttrycka sig självständigt i tal och skrift, den eventuella intervjuareffekt som kan uppstå vid intervjuerna har jag därför bedömt vara ringa. Då det trots detta kan förekomma tillfällen då jag genom min förförståelse lett in personerna på specifika frågor har jag försökt att redovisa detta.

För att underlätta för mig som intervjuare spelades alla intervjuer in på band. Då resultatet blev mer omfattande än planerat beslöt jag mig för att endast skriva ut de viktigaste partierna av intervjuerna samt de citat som jag valt skulle användas i texten.

Den teoretiska bakgrunden till studien består av två delar, en del där olika begrepp och metoder inom användarstudier presenteras och dels en del där jag undersökt studier av närliggande karaktär. Då det har varit nödvändigt att göra ett urval av alla de användarstudier som presenterats, har jag koncentrerat mig till användarundersökningar som berört humanistiska eller samhällsvetenskapliga forskares informationsanskaffning i Norden.

Redovisningen av det empiriska materialet har ställts upp med intervjumallen som utgångspunkt. De citat som använts i texten syftar ibland på att ge en bild av en allmän uppfattning men de har också använts för att peka på relevanta problemområden. Analysen av det empiriska materialet är systematiskt uppställd efter en modell över informationsanskaffningsbeteendets olika problemområden. Anledningen till att jag valt detta tillvägagångssätt är att kvalitativa intervjuer ofta kan ge ett ganska spretigt resultat och genom att strukturera upp det har jag sökt skapa utrymme för en delanalys. Tanken är att delanalysen skall underlätta den utifrån frågeställningarna skapade huvudanalysen. Därmed inte sagt att delanalysen är frikopplad från frågeställningarna.

5. Forskning

Användarstudier (eng. user studies) är en del av biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning som tilldragit sig stort intresse. Studier som syftar till att ge en bild av användarnas behov och bruk av information, kan ses vara den mest grundläggande förutsättningen för utvecklingen av de tjänster som ett bibliotek kan erbjuda.

"... a multi-disciplinary area of knowledge, being the study of the behaviour of users (and non-users) of information, and of information systems and services."(Exon 1978:352)

Citatet ovan belyser två viktiga aspekter kring begreppet användarstudier, komplexiteten och bredden av det som studeras. Det är inte bara användarens bruk och behov av information som står i fokus, utan det handlar också om själva informationssystemen och relationerna dem emellan.

Avsikten med översikten i detta kapitel är att ge en förklaring till den analysmodell som jag kommer att använda mig av, samt att ge en bakgrund till de tankar och idéer som kommer brukas i uppsatsen. Många av de begrepp och termer som används inom användarstudier kan ha olik betydelse i olika sammanhang, jag har därför valt att särskilt presentera de definitioner som jag kommer att använda mig av.

5.1 Forskningshistorik

Forskningen kring användarna, deras behov och bruk av information kan ses ta sin början 1948 då två undersökningar¹, som skulle komma att bli banbrytande för den fortsatta forskningen, presenterades vid The Royal Society Scientific Information Conference. Tanken bakom dessa studier var att ta reda på hur biblioteket utnyttjades av användarna genom att aktivt undersöka deras beteende, tankar och önskemål. Tidigare tekniker som hade använts för att undersöka utnyttjandet av bibliotekets resurser, var begränsade till enklare citeringsstudier. Under 50-talet var forskningen främst koncentrerad till att undersöka informationsanvändningen inom olika yrkesområden (särskilt bland forskare) och i samband med detta pröva olika metoder för insamlingen av materialet. Intervjuer, frågeformulär, dagbokstekniker och iakttagelsemetoder var några av de metoder som prövades. Informell kommunikation uppmärksammades som en viktig del i informationsanskaffandet. Man undersökte också sambandet mellan forskares produktivitet och tillgången till information. Bl.a. konstaterades det att produktiviteten i motsats till informationsbehovet inte var beroende av institutionen själv men var däremot i hög grad beroende av friheten att välja och organisera sina arbetsuppgifter själv och av tillgång till medel för arbetets genomförande. (Ginman 1983:27)

Under 60- talet började man allt mer intressera sig för hur forskarens beteende påverkade informationsanvändningen. McLaughlin et. al. konstaterade att informationssökningen hos olika personer är en tämligen stabil programmerad strategi. Denna strategi är direkt

beroende av hur besvärlig informationsanskaffningen är, besväret måste stå i relation till värdet av informationen. (McLaughlin et.al.1965 enl. Ginman 1983:29). Samma tanke återfinns i T.J. Allens kostnadsbegrepp som presenterades 1966. Kostnad är enligt Allen, den övergripande benämningen på de ekonomiska, fysiska och psykologiska mödor användningen av en informationskälla kan innebära. Allen konstaterade att källor med den lägsta kostnaden, d.v.s. de som var lättast att nå och utnyttja, utnyttjades i första hand (Allen 1966:87ff). Tidigare hade man utgått från att effektivitet och kvalitet hade varit de viktigaste parametrarna vid valet av informationskälla.

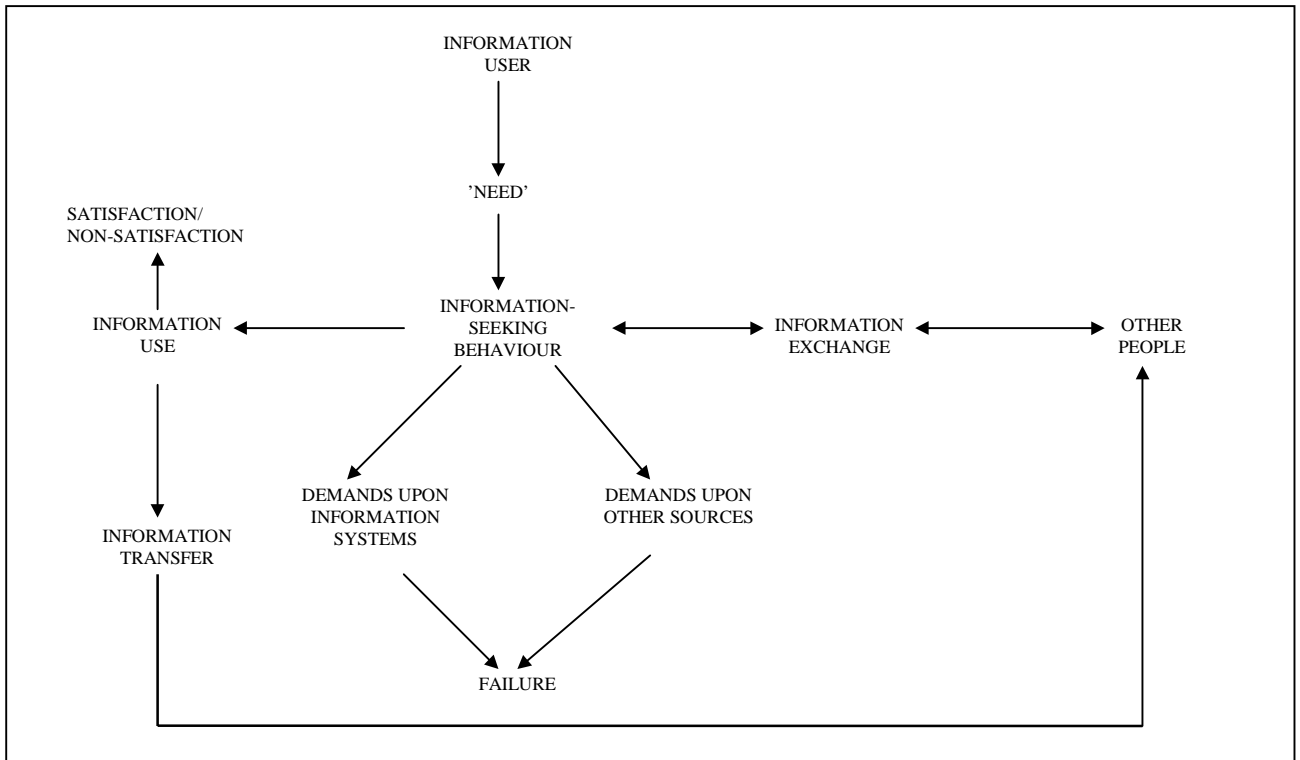
Ett stort steg framåt mot klarläggandet av kommunikationsprocessens variabler var den modell som presenterades av Paisley 1968. Här framgår att informationsutnyttjandet är en komplicerad process som påverkas av såväl individen som en mängd andra yttre faktorer. Utvecklingen av generella modeller över vad som egentligen händer vid informationsöverföringen kan sägas karakterisera mycket av den forskning som bedrivits under 60 och 70-talen.(Ginman 1983:31)

Den mest intressanta utvecklingen inom forskningen kring användarstudier kan ses ta sin början på 80-talet när allt fler forskare började ägna sig åt mer användarorienterad studier i motsats till de tidigare systemorienterade studierna. Den nya approachen eller paradigmet uppmärksammades och beskrevs 1986 av Dervin & Nilan på följande sätt:

In contrast the "alternative" paradigm posits information as something constructed by human beings. It sees users as beings who are constantly constructing, as beings who are free (within systems constraints) to create from systems and situations whatever they choose. It focuses on how people construct sense, searching for universal dimensions of sense-making. It focuses on understanding information use in particular situations and it is concerned with what leads up to and what follows intersection with systems. (Dervin & Nilan 1986:16)

Resultatet av "paradigmskiftet" kan ses vara att allt fler forskare ägnat uppmärksamhet åt att studera användaren ur ett mer kognitivt perspektiv.

Tom Wilson, en av de mer framträdande forskarna inom användarstudier under de senaste decennierna menar att man idag (läs 1981) måste skilja mellan två typer av användarstudier. De som har ett egenvärde som en del av områdets tillämpade forskning och utförs i syfte att utvärdera eller planera informationssystem, eller de som kan hänföras till områdets grundforskning, där tyngdpunkten måste ligga på behovet att svara på frågor om behovet av - och syftet bakom användarundersökningar. (Wilson 1981:10ff) I samma artikel, presenterade han följande modell över hur han såg på ämnet användarstudier.

(Wilson 1981:4)

Modellen har sedan 1981 reviderats vid två tillfällen men syftet med den är att visa relationerna mellan olika koncept som kan behandlas inom området användarstudier. Figuren utgår från att ett informationssökningsbeteende uppkommer då användaren känner ett omedvetet eller medvetet behov av information. Användaren kan vända sig till olika instanser för att tillfredsställa detta behov. Instanserna kan vara formella till sin art och brukar då gå under samlingsnamnet informationssystem exempelvis bibliotek eller on-line tjänster. Det kan också gälla andra formella system vars primära funktion inte är att ge information, exempelvis vänder man sig lämpligast till en bilhandlare om man vill veta priset på en ny bil. Alternativet till att vända sig till olika system är att söka informationen hos människor, detta involverar då alltid någon form av ömsesidigt informationsutbyte. Figuren visar också att informationsanskaffningen kan misslyckas i det att den inte svarar mot de förväntningar som fanns hos användaren då informationsbehovet uppstod. "Information use" svarar mot de tillfällen när informationen verkligen "används", detta inkluderar även en värdering av informationen, om informationen bedöms som irrelevant för tillfället kan den ändå bedömas vara intressant för ex. kollegor eller för ett senare tillfälle.

Tom Wilson menar att allt för mycket uppmärksamhet har riktats mot de krav som människor ställer på de formella informationssystemen. Själva utnyttjandet eller användningen av information är ett av de minst undersökta områdena. Informationsutbytet (information exchange) mellan människor har i mycket liten grad studerats av forskare inom biblioteks och informationsvetenskap utan har framförallt undersökts av sociologer och organisationsteoretiker (ibid. 1981:4f).

Anders Malmsjö har undersökt varför det inte verkar finnas någon kommunikation mellan de som forskar kring användarundersökningar och de som arbetar med att utveckla informationssystem. Detta menar han beror på att systemutvecklarna inte ansett att resultaten av forskningen kring användarundersökningar har varit applicerbara eller nödvändiga för deras arbete. Malmsjö menar dock att användarundersökningar kan på många sätt hjälpa till att skapa bättre informationssystem. Han menar att genom att använda resultaten från användarstudier skulle man få en bättre förståelse för alla de kontextuella faktorer som har betydelse för informationsanskaffningsbeteendet och på så vis kunna utveckla mer dynamiska och flexibla system som bättre svarar mot användarnas behov. (Malmsjö 1997:222ff)

Under 90-talet har ett flertal användarstudier gjorts där informationsanskaffningsbeteendet satts in i ett bredare mer holistiskt perspektiv. Reijo Savolainen har forskat kring "Everyday Life Information Seeking" där han analyserar informationsanskaffningsbeteendet utifrån sociala faktorer som utbildning, arbetsförhållanden, klasstillhörighet etc. (Savolainen 1995) Savolainen bygger sitt teoretiska ramverk på Pierre Bourdieus teorier om habitus. Habitus, betydelsen av det symboliska kapitalet är också den teoretiska utgångspunkten för Lars Seldéns studie av senior och junior forskare i företagsekonomi. Seldén introducerar i sin doktorsavhandling begreppet informationsökningskarriär, innebörden är den att forskare i ett tidigt stadiet av sin forskarkarriär utvecklar strategier som resulterar i en karriär även på informationsanskaffningsplanet. (Seldén 1999)

5.2 Begrepp

Under denna rubrik kommer jag att förklara en del begrepp som kommer att användas i samband med analysen.

5.2.1 Information overload

Patrick Wilson tar i sin artikel *Some consequences of information overload and rapid change* upp problemet om hur man bör hantera stora mängder information. Ett problem som har blivit allt mer aktuellt under de senaste årtionden med ett ständigt ökande utbud av massmedier och utvecklandet av datoriserade nätverk. Information overload är enligt Patrick Wilson:

"...not simply the existence of very large amounts of information, of enormous accumulations of publications, of larger and larger data bases. Rather, it is the existence of a gap between what one can do and what one wants to do or thinks one should do with the existing information."(Wilson, P. s.108)

En grundläggande tes inom forskningsvärlden är, att man bör använda sig av allt tillgängligt material som kan ha betydelse för ens arbete, samtidigt som det ställs krav på effektivitet. Patrick Wilson menar att om man jämför situationen för en typisk forskare under åren 1947

och 1977 så har informationsmängden ökat så drastiskt att om man 1947 knappt kunde hålla sig up-to-date med det material som hade direkt relevans till ens eget arbete, så kunde man 1977 bara tillgodogöra sig en femtedel eller mindre av det direkt relevanta materialet (ibid. s.108).

Man kan tänka sig att det finns en del forskare som aldrig stött på eller reflekterat över problemet med information overload, de använder de informationskanaler de är vana vid och plockar ut de material som passar utan att fundera över om det finns mer, bättre och relevantare material någon annanstans. Forskare som inte tillhör ovanstående kategori har enligt P. Wilson två strategier att välja på för att motverka information overload 1) ökad specialisering och/eller 2.) "satisfice". Med "satisfice" menas att man nöjer sig med en viss mängd information, den är tillräcklig för att kunna användas som ex. beslutsunderlag. Den information som forskaren grundar sitt beslut på kan inte bedömas vara optimal i alla hänseenden, men i bästa fall optimal grundat på de förutsättningar (tid, ambitionsnivå m.m.) som rådde. Den andra strategin, att öka specialiseringsgraden ställer högre krav på rationalitet. Genom en snäv definition av ett ämne utesluter man stora mängder information, de blir mindre relevanta eller irrelevanta. Det är ett effektivt sätt att bli av med overload problemet, den stora filtrerings- och sållningsprocessen sker på så vis innan själva forskningsarbetet börjar.

Förmågan att hantera information overload står i direkt relation till effektiviteten hos en forskare. Tid som används till att gå igenom all relevant information är tid som kunde ha använts till att utföra experiment eller skriva. Situationen är något annorlunda för studenter och yngre forskare, för dem är högre utbildning primärt en fråga om investering i intellektuellt kapital. Wilson menar att information overload ofta ger en tendens till "localism" hos forskaren:

Over all, overload produces a pressure towards localism, localism in several different dimensions: temporal--toward favoring the recent over the less recent; linguistic--the local language over others; disciplinary-- one's own field as opposed to "foreign" subjects. (ibid. s.119)

5.2.2 Gatekeeper

T.J. Allen myntade begreppet "gatekeeper" i samband med en undersökning av informationsflödet mellan forskare inom teknologi i slutet av 60-talet. Han menade att majoriteten bland forskarna på det laboratoriet han undersökte hade mycket liten kontakt med forskare utanför den egna institutionen. I kontrast till dessa fanns en liten grupp forskare som hade många kontakter utanför den egna institutionen. Allen menade att den informella kommunikationen inom institutionen utgjordes av en tvåstegsprocess. De som hade god tillgång till extern information och samtidigt goda kontakter inom gruppen kunde ta emot extern information och ombesörja vidare spridningen inom gruppen. Deras position gav dem således möjlighet att kontrollera flödet av den externa informationen och därigenom fick de namnet "technological gatekeepers".(Allen 1968:451f)

”Discussion star”

		Nej	Ja
”External communication star”	Nej	isolat	discussion stars
	Ja	external communication stars	gate-keepers

Gatekeeperbegreppet - teoretisk definition. (Persson 1980:42 efter Allen 1977)

Allen använde två variabler för att definiera gatekeepers; kontakter inom den externa respektive inom den interna informationsmiljön. Individens kontakt med den externa informationsmiljön kan t.ex. mätas via antalet lästa tidskrifter eller antalet kontakter med personer utanför organisationen. Kontakter i den interna informationsmiljön kan mätas i vilken mån individen kontaktas av kollegor för konsultation och diskussion. (Persson 1980:42)

Forskarna i Allens undersökning tenderade att rikta valet av diskussionspartner mot de personer som hade god tillgång till information. Olle Persson konstaterar i sin undersökning att detta också gäller för gatekeepers. I första hand tar de kontakt med andra kollegor med god tillgång till information, därigenom bidrar de till en situation där informationsklyftorna snarare ökar än minskar. Kontakterna gatekeepers emellan kan i sin tur bilda grund för ett gatekeeper-nätverk. Då de informationsfattiga på eget initiativ söker upp gatekeepers för att söka information blir det en efterfrågestyrd informationsöverföring. Inom gatekeeper nätverket kan informationsutbytet ske på en mer jämlik nivå. Olle Perssons undersökning visade att samtliga 12 funna gatekeepers hade en arbetsledande funktion inom organisationen som undersöktes. Personer i arbetsledande funktioner har ofta som uppgift att vidarebefordra information internt och externt och får därigenom en gatekeeper funktion. Dock är det troligt att dessa personer även innan haft goda kommunikationsmöjligheter eller färdigheter. (ibid. 1980:45f)

5.2.3 Informell och formell kommunikation

De informella källornas betydelse för informationsanskaffning var och är svårare att studera och presentera på ett vetenskapligt sätt då de till sin natur är ”informella” och ickebestående. Det finns inte i litteraturen, någon god definition av den informella och formella kommunikationen samt skillnaderna mellan dem. Definitionen utgår oftast från källorna. Den formella kommunikationen beskrivs som något som sprids från publika och arkiverbara källor medan den informella kommunikationens källor riktar sig till en liten publik och är icke-arkiverbara. Man kan säga att den kommunikation som inte styrs av institutionella regler angående form eller innehåll, är informell till sin natur. Lars Höglund har gett följande definition av begreppen uppdelade i interna och externa kategorier.

Fyra typer av informationskällor:

	Formella	Informella
Interna	interna dokument, Pm, internt producerade rapporter etc.	samtal "face to face" med kolleger inom org., telefon, sammanträden etc.
Externa	vetenskapliga tidskrifter, böcker och annan facklitteratur, eller hänvisningar till facklitteratur	brev, kongressbesök, samtal "face to face" telefon etc.

(Höglund & Persson 1980:23)

Bibliotek kan ses vara ett centrum för spridning av formell information. Sekundära källor som kataloger och bibliografier har utvecklats för att underlätta lokaliseringen av de primära källorna. Formell kommunikationen riktar sig oftast till en stor publik, är framförd och organiserad enligt välkända standarder och kan lätt lagras och sökas fram vid behov. Nackdelarna med formell kommunikation är att den oftast är relativt gammal och saknar flexibilitet. (Ginman 1983:25)

Den informella kommunikationen kan vara såväl muntlig som skriftlig, karakteristiskt är också att den oftast riktar sig till en liten begränsad publik, är aktuell och snabb. Muntlig kommunikation har den fördelen framför skriftlig att den ger möjlighet till snabb feedback, man kan snabbt kontrollera om man rätt uppfattat den givna informationen. Flexibiliteten hos den informella kommunikationen är en av dess största fördelar.

" /.../ anpassning av informationen till mottagarens referensram är möjlig att åstadkomma genom ett interaktivt, intelligent informationssystem, som förmedlar direkt information, inte dokument. Fastän detta är målet mot vilket t.ex. de adb-baserade artificiella informationssystemen stävar, kan inget officiellt informationssystem ännu ens tillnärmelsevis tävla med de informella i relevans och selektivitet." (Ginman 1983:26)

5.2.4 Kunskapsväskan

Harriet Lönnqvist, forskare vid institutionen för informationsforskning vid Tammerfors Universitet, introducerade begreppet kunskapsväskan. Hennes forskning är koncentrerade kring undersökningar om humanistiska forskares informationsanskaffning.

Kunskapsväskan skall ses som en metafor för den kunskap som forskaren samlar in och bär med sig under sitt yrkesliv. Användandet av begreppet kunskapsväska är menat att ge en bild av att information inte är en förbrukningsvara som när väl den använts kastas åt sidan, utan snarare att ingen information är onyttig utan kan sparas och användas vid ett senare

tillfälle, information och kunskap är också återvinningsbar den kan användas om och om igen. Kunskapsväskan innehåller inte bara ren empirisk kunskap utan också vägarna till kunskapen, det vill säga hur man kan få tag i den nödvändiga informationen. Harriet Lundkvist visar också på att en humanistisk forskning i regel aldrig utgår från ett "nolläge". Genom att utnyttja den kunskap som redan finns i kunskapsväskan har forskaren redan kommit en bit på vägen när det gäller att orientera sig kring ett "nytt" ämnesområde. Den typiska situationen för en forskare i detta sammanhang är att hon/han under tid som ett forskningsprojekt pågår samlar på sig artiklar och referenser om andra intressanta områden som sedan utmynnar i ett nytt projekt. (Lönnqvist 1993:36)

5.3 Informationstypologi

Termen information är som tidigare nämnts ett ord som kan ha olika betydelse i olika sammanhang och för olika personer. Vid studier av en yrkesgrupps informationsanskaffning kan därför det vara på sin plats att analysera vilken typ av information som används. Anders Malmsjö är en av flera forskareⁱⁱ inom BDI-området som uppmärksammat behovet av att typologisera informationsbegreppet. Han menar att det är viktigt att undersöka vilken slags information som efterfrågas av användarna om man vill utveckla informationssystem till att kunna fungera och anpassas till en dynamisk och ständigt utvecklande miljö (Malmsjö 1997:233).

Operativ information (*Operative information*)

är nödvändig för en verksamhets fortlöpande arbete. Varje del av arbetsprocessen behöver operativ information för att fungera. Operativ information kan direkt relateras till aktiviteter som pågår inom verksamheten. Exempel på operativ information är specifikationer över data som försäljning och produktion.

Direktiv information (*Directive information*)

är inte nödvändig för en aktivitet men däremot nödvändig därför att den kan förbättra kontrollen över ett skeende. Karakteristiskt är att den inte är direkt tillgänglig utan måste sökas fram, exempelvis produktionskostnader och lagringskostnader. Direktiv information behövs som underlag för att fatta komplexa beslut.

Stödinformation (*Supportive information*)

ett behov för stödinformation kan komma upp plötsligt när särskilda insikter behövs för att ett arbete skall kunna fortsätta eller ett beslut skall fattas. Informationen nås genom litteraturstudier, databassökningar eller genom samtal med kollegor. Kan också kallas episodic needs.

Översiktsinformation (*State-of-the-art information*)

kan ses vara den information som behövs för att hålla sig ”up to date” med vad som händer inom ett visst område. Det kan handla om att genom exempelvis tidningar och tidskrifter hålla sig informerad om pågående trender och nya framsteg inom området

Feedback information (*Feedback information*)

kan hjälpa till att korrigera fel och misstag i arbetet. Feedback ger individen möjlighet att bedöma om det arbete som utförts svarat mot de förväntningar som omgivningen haft på det.

Information av personlig, mellanmänsklig natur (*Private interpersonal information*)

är av vikt för personer som arbetar inom organisationer. Det handlar om kontakten mellan kollegor, privata samtal under lunch- och fikaraster som leder till att man lär känna varandra och som i slutändan påverkar arbetsklimatet. Den personliga informationen ger en bild av organisationens verksamhet och arbetsuppgifterna tolkad av en annan individ. Denna slags information har en indirekt verkan på organisationens verksamhet.(ibid. 1997: 224f)

Katriina Byström och Kalervo Järvelin (1995) konstaterar att vid problemlösning har uppgiftens grad av komplexitet betydelse för val av källa. Komplexiteten hänger intimt samman med oförutsägbarhet om uppgiftens mål, utförande, kvalitet m.m. Mindre komplexa uppgifter kan lösas på ett rutinmässigt sätt då tillvägagångssättet och resultatet är förutsägbara. Oförutsägbarheten kan ge en känsla av osäkerhet hos användaren eftersom valet av tillvägagångssätt kan ge konsekvenser för resultatet. Byström och Järvelin föreslår en indelning av information i tre olika grupper. För att exemplifiera, har de använt sig av informationssituationen vid ett brobygge.

Probleminformation

Beskriver problemets struktur och karaktär. Problemformuleringen sätter ramar och gränser för hur uppgiften kan lösas och då vilken information som krävs. Exempelvis syftet med bron, typ av bro eller plats för bron.

Domän information

Består av kända fakta; exempelvis lagar och/eller teorier som berör problemområdet. Exempelvis information om byggmaterialets styrka och andra egenskaper.

Problemlösningssinformation

Består av information om metoderna för problemhantering, det vill säga att applicera rätt domäninformation på probleminformation. Problemlösningssinformation ligger till grund för de avvägande som en designer behöver göra om för- och nackdelar med olika typer av brodesign

(Byström & Järvelin 1995:191f)

Byström utvecklar senare (1999) dessa resonemang i sin doktorsavhandling som är en studie av relationerna mellan informationstyperna och informationskällorna utifrån uppgifternas komplexitet. Resultaten indikerade att, för att lösa uppgifter med hög grad av komplexitet adderades probleminformationen till domäninformationen innan problemlösning information kunde tillämpas. Vidare visade studien på att fler informationskällor behövdes för att lösa uppgifter som kändes komplexa, och att steget mellan känslan av osäkerhet till tillfredsställelse kom under informationsökningsprocessen. Hon påpekar också att informell kommunikation är särskilt viktig för komplexa uppgifter.

"The higher the degree of task complexity, the more information types are needed, and the greater the share of people as sources and the smaller the share of documentary sources."
(Byström 1999:126)

5.4 Tidigare användarstudier

Det har utförts många studier om informationsanskaffningsbeteendet hos olika yrkesgrupper både i Sverige och utomlands. Ett fåtal undersökningar har också berört arkeologers situation, av dessa har jag valt att titta närmare på Harriet Lönnqvists undersökning om humanistiska forskares informationsanskaffning. Motivet bakom att jag valt denna studie är att det är den enda studie som berör nordiska arkeologers informationsanskaffning. Jag har inte ansett det var fruktbart att titta närmare på studier om klassiska arkeologers informationssituation och studier utförda utanför Norden, då förhållandena för de informanter jag valt att intervjua skiljer sig hög grad från förhållandena i dessa studier. Jag har därför valt att i första hand relatera resultaten av mina intervjuer till närliggande studier om humanistiska och samhällsvetenskapliga forskares informationsanskaffning utförda i Sverige eller Norden.

Nordiska samarbetsorganet för vetenskaplig information startade på 1980-talet ett projekt som syftade till att undersöka hur humanistiska forskare sökte information. Undersökningen utfördes av forskare i Danmark, Norge, Sverige och Finland och sammanställdes av Harriet Lönnqvist 1988 under medverkan av Mats Cavallin. För datainsamlingen användes temaintervjuer som metod och informanterna indelades i fyra olika kategorier:

- 1) Äldre etablerade forskare
- 2) Yngre universitetslärare/forskare
- 3) Längre hunna studerande
- 4) Brukare av humanistiska informationstjänster som var verksamma utanför högskole- och universitetsvärlden.

Studien fokuserade sig framförallt på forskningsbibliotekens roll i användarnas informationsanskaffning jämfört med andra informationsvägar, förslag på förbättringar presenterades också.

Undersökningens resultat visade bl.a. att det fanns ett stort behov av handböcker för informationssökning inom specifika humanistiska discipliner. Forskarna visade sig ha dålig kännedom av de bibliografiska hjälpmedlen som fanns att tillgå vid ett bibliotek. Flera av forskarna sade sig önska sig en referensdatabas inom deras område med textlig information. Ämnesord och klassifikationskoder ansågs inte vara tillräckliga som hjälpmedel för att bedöma relevansen av en monografi, detta var en av orsakerna till att forskarna gick "omvägen" via tidskriftsrecensioner för att bedöma verken. Vidare kunde det konstateras att det fysiska avståndet till biblioteket hade stor betydelse och att det egna privat biblioteket utnyttjades mest. Forskarens privata bibliotek var naturligt nog också det mest användarvänliga då det direkt svarade mot hennes/hans behov. (Lönnqvist 1988:69 f)

Vad gällde ämnessökning kunde det konstateras att sökning på redan kända forskares namn var den vanligaste metoden. Lönnqvist påpekar här att informationssökningen för

humanistiska forskare är en mycket lång process och att det handlar om att ständigt fylla på sin kunskapsväska. I intervjuerna angavs tidskrifterna ha stor betydelse för den humanistiska forskaren. Tidskrifterna fungerade som förmedlare av forskningsnyheter och presenterade ny litteratur och recensioner vilket Lönnqvist menade fungerade som incitament till läsning av monografier. Överlag gick skillnaden mellan forskarnas informationssökningsbeteende mellan icke-etablerade och etablerade. De etablerade hade skaffat sig ett informellt kontaktnät där de fick mycket information från och var på de sättet mindre beroende av forskningsbibliotekets resurser. (ibid. 1988: 123 ff)

En något annorlunda bild presenterades genom en undersökning i Norge om informationsökningsbeteende hos norska forskare, inkluderat humanistiska forskare. Denna kvantitativa studie utfördes av Johan L. Olaisen och presenterades i en doktorsavhandling 1984. Studien visade på att humanisternas tre viktigaste hjälpmedel i informationssökningen var referenser i böcker och tidskrifter tillsammans med bibliografier och efter det översikter och recensioner. (Olaisen 1984:170)

Harriet Lönnqvist har fortsatt sina studier kring de humanistiska forskarnas informationsanskaffning och presenterade 1998 en artikel där hon typologiserade forskningsprocesserna inom humaniora. Studien bygger på de intervjuer med forskare hon utförde åt NORDINFO under 1980-talet. Informanterna representerade fyra olika discipliner inom humaniora, arkeologi, filosofi, konsthistoria samt språkvetenskap och lingvistik. Arkeologerna särskilde sig något från de övriga genom karaktären på materialet för deras forskning, materialet tog ofta lång tid att samla in och skrivandet var den avslutande delen i en lång process. Ett signifikant uttalande av en av de sex arkeologerna var att han ansåg sig själv vara amatörforskare därför att inom ramen för sin huvudtjänst inte hade tid att forska. Fyra av de sex arkeologerna typologiserades tillhöra kategorin ”mätaren”: en person som yrkesmässigt arbetade med mätning, vars teorimedvetenhet var hög och som konstruerade situationsmodeller, d.v.s. modeller för forntida tillstånd. Karakteristiskt var också att de gärna överträdde disciplinränserna och utnyttjade forskningsresultat från närliggande vetenskaper som antropologi, geologi m.fl. (Lönnqvist 1997:98f)

Lars Seldéns studie av junior- och seniorforskare vid en företagsekonomisk institution syftar till att skapa ett underlag för att förstå en forskares informationssökningssituation i praktiken. Seldéns undersökning visar på relationerna mellan investeringar i akademiskt symboliskt kapital och det sociala kapitalet. Den som redan har ett stort symboliskt kapital kan börja investera i socialt kapital. I informationssökningsammanhang avser det symboliska kapitalet den kunskap en individ besitter när han kan hantera formell eller biblioteksorienterad informationssökning. Det ackumulerade sociala kapitalet avser förmågan att behärska socialt orienterad informationssökning, nätverkskommunikation. (Seldén 1999:258)

Seldéns undersökning visade bl.a. på att det fanns två vägar som en forskarstuderande kunde välja i sin informationssökningskarriär. Den ena vägen var att genom att etablera en nära relation till en handledare eller en annan senior kunde man ledas in i ett nätverk där informationen fanns att tillgå. Nackdelen med denna väg var att de kunde leda till att

handledaren fick stort inflytande över innehållet i avhandlingen. Den andra vägen som föredrogs av de personer som betonade innehållsmässig självständighet ledde till mer biblioteksinriktade former av informationssökning. Dessa forskarstuderande hamnade i situationer där de själva fick bedöma relevansen av det insamlade materialet, ett förfarande som kunde leda till kritik vid seminarier då deras relativt låga läsvana gav dem sämre möjligheter att avgöra värdet av olika material. Seldén menar att det inte går att utesluta att denna kritik också kunde handla om doxa, att man gick emot praxis inom forskarkåren. (ibid. 1999: 250f)

6 Wilsons modell

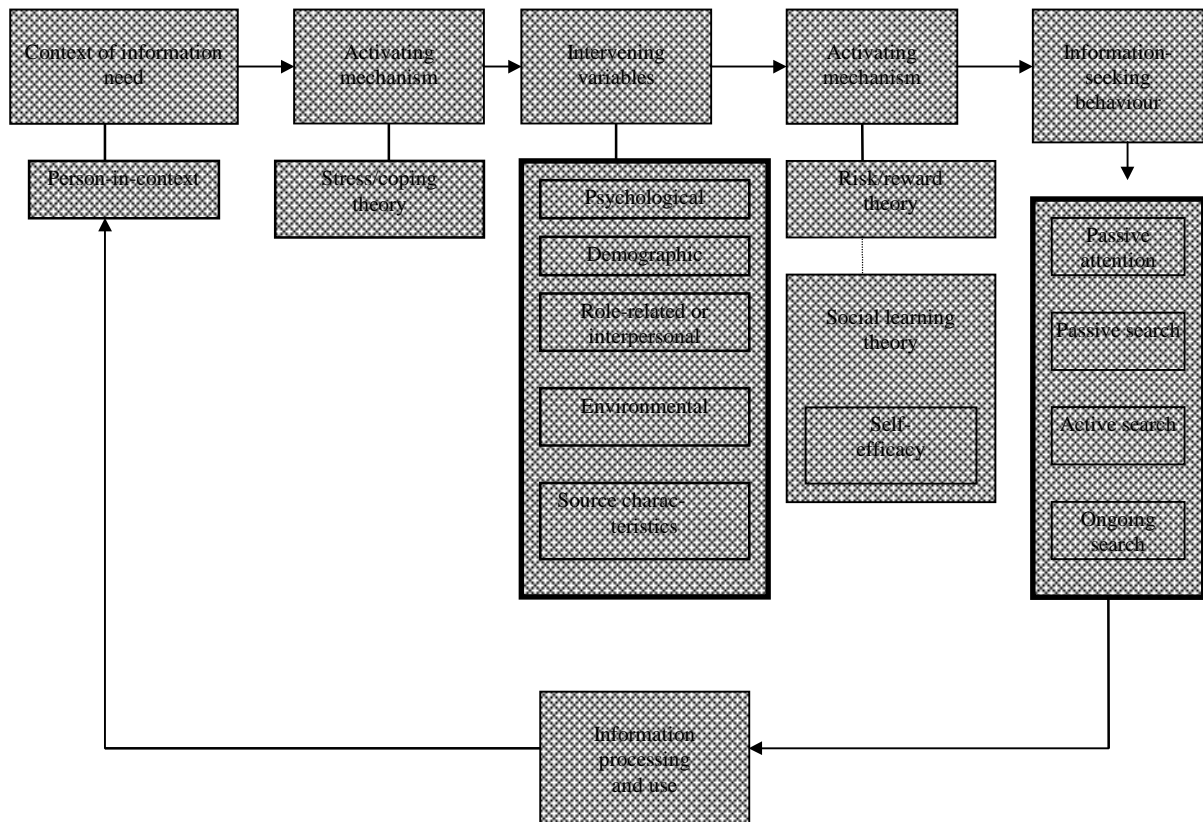
Jag har valt att använda mig av T.D. Wilsons övergripande modell över informationsanskaffningsbeteendet för att analysera resultatet från den empiriska undersökningen. Modellen kan ses vara en sammanställning över de faktorer som påverkar en individs informationsanskaffningsbeteende och är en vidare utveckling av en modell som först presenterades 1981. Den nya modellen kan sägas representera en mer holistisk syn på informationsanvändaren. Modellen syftar till att skapa en mer generell modell om informationssökningsbeteenden, genom att inkludera tankar och idéer från andra discipliner än informationsvetenskapen (Wilson 1996:39). Jag har funnit att modellen är lämplig att använda sig av ur analysynpunkt dels för att den listar de faktorer som kan ses påverka informationsanskaffningen samtidigt som den pekar på att det är den individs situation och den kontext man befinner sig i som påverkar dessa faktorer.

Wilson menar att en modell som behandlar informationsbehov måste åtminstone omfatta dessa tre element:

- *”information need and its drivers, i.e., the factors that give rise to an individual’s perception of need;*
- *the factors that affect the individual’s responses to the perception of need; and*
- *the processes or actions involved in that response.”* (Wilson 1997:39)

Utgångspunkten för Wilsons modell kan beskrivas vara en individ som befinner sig i olika roller som i sin tur betingar vissa behov av information. Informationssökning är ett sätt att tillfredsställa ett informationsbehov. Behoven kan vara fysiologiskt, känslomässigt eller kognitivt betingade. De olika behoven kan ses samverka, exempelvis är det vanligt att känslomässiga behov ger upphov till ett kognitivt behov. De fysiologiska behoven kan anses ytterst vara upphov till de känslomässiga och kognitiva behoven.

Generell modell över informationssökningsbeteenden

(Wilson 1996:47)

Alla uppkomna informationsbehov leder inte direkt till att individen aktivt informationssöker för att lösa problemet. Termerna stress och stresshantering kan förklara länken mellan ett uppkommet behov och ett aktivt agerande, det vill säga informationssökning, för att tillfredsställa behovet. Stress skall i det här fallet uppfattas som ett vitt begrepp där även en vag känsla av otillfredsställelse kan räknas som en situation där ett informationsbehov uppstår. Motivationen till att söka efter information är således att aktivt hantera eller reducera känslan av stress (coping).

En individ kan stöta på olika barriärer som kan hindra honom/henne från att söka den information som skulle tillfredsställa det uppkomna behovet. Dessa barriärer kan vara av personlig karaktär. t.ex. att man inte har de nödvändiga kunskaperna eller de ekonomiska resurserna för att söka i en databas. Det kan också handla om sociala och mellanmänskliga barriärer, som att man inte alltid kan eller vill fråga den person som man vet sitter inne med den information man behöver. Wilson menar att barriärerna hänger intimt samman med de faktorer som gav upphov till informationsbehovet.

"...the factors that give rise to a perception of information need would also act as source of experienced barriers to information - seeking behaviour: thus, just as personal, organizational or inter-personal, and environmental circumstances would result in information needs arising , so these factors would present barriers of various kinds to information seeking." (ibid. 1996:42)

Den aktiverande mekanismen grundar sig på en bedömning från individens sida. Denna bedömning kan beskrivas i termer av "self efficacy" eller "social learning theory". Beslutet att agera grundar sig på en avvägning mellan nyttan av den sökta informationen och den ansträngning som krävs för att nå den. Avvägningen kan förklaras med hjälp av T.J. Allens teori om kostnader, det vill säga kostnaderna för att nå den sökta informationen. Dessa kostnader beskrivs ofta i termer av tid, men kan också handla om fysisk ansträngning ex. att gå till ett bibliotek, eller pengar ex. att ringa ett utlandssamtal. Wilson använder sig av termerna risk/reward för att beskriva samma fenomen. *"If the reward of acting is higher than the risks, then action will take place, if not, not."* (ibid. 1996:46).

7. Presentation av intervjupersonerna

Intervjuperson Adam

har efter avslutad utbildning arbetat tre år som arkeolog. Han har haft ett flertal projektanställningar som amanuens hos Riksantikvarieämbetet (RAÄ) vid olika exploateringsgrävningar. Adams arbetsuppgifter har varit att gräva och dokumentera det undersökta. Under och efter sin studietid har han också varit anställd vid en större forskningsgrävning. Hans arbetsuppgifter har varit att gräva ut och dokumentera det utgrävda samt att arbeta med den efterföljande vetenskapliga bearbetningen och rapportskrivningen. I samband med forskningsgrävningen har han också fungerat som lärare för studenter ute på praktik.

Intervjuperson Bertil

har efter sin magisterutbildning varit verksam som doktorand i fyra år. Han är sedan 1,5 år involverad i ett större forskningsprojekt som är ett samarbete mellan den arkeologiska institutionen vid universitetet och ett länsmuseum. I projektet har han bl.a. arbetat med att dokumentera fynd från tidigare grävningar samt ordnat de praktiska förberedelserna inför kommande utgrävningar. Han har tidigare varit verksam vid andra forskningsgrävningar där han arbetat med såväl utgrävningen som den vetenskapliga bearbetning.

Intervjuperson Cecilia

har arbetat som arkeolog i två år efter avslutad magisterutbildning. Hon har främst arbetat inom ett större forskningsprojekt rörande dokumentation av hållristningar samt utgrävning av hållristningslokaler. Hon har också haft en säsongsanställning som inventerare. I samband med hållristningsprojektet har hon också deltagit i den vetenskapliga bearbetningen och rapportskrivandet efter utgrävningarna.

Intervjuperson David

har efter sin magisterutbildning med huvudämne arkeologi, varit verksam som arkeolog under ett år. Under sin studietid har han deltagit i två seminariegrävningar. Han har också deltagit i en av universitetet anordnad forskningsgrävning i Ungern. För närvarande är han anställd i ett projekt som syftar till att digitalisera fornlämningsregistret. Under och efter sin utbildning har han utfört mindre fosfatkarteringsuppdrag för olika intressenter.

Intervjuperson Erik

har arbetat som arkeolog sedan 1997 samtidigt som han varit verksam som doktorand. Han har haft ett flertal kortare anställningar under åren. Arbetsuppgifterna har varit att gräva ut och dokumentera fornlämningar. I Eriks doktorandtjänst har undervisning av grundstudenter ingått, han har också under ett års tid arbetat med förberedelserna av en större internationell konferens.

Intervjuperson Fredrika

har varit verksam som arkeolog sedan 1997. Hon är verksam som doktorand vid den arkeologiska institutionen. Hon har haft många säsongsanställningar hos RAÄ på spridda platser i landet. I samband med sin doktorandtjänst har hon fungerat som föreläsare och examinator vid fältkurser för grundstudenter. Hennes arbetsuppgifter som fältarkeolog har varit att förutom gräva och dokumentera, vid två tillfällen medverka vid den avslutande vetenskapliga bearbetningen och rapportskrivningen.

Intervjuperson Gunnar

har en filosofie magisterexamen i arkeologi och är verksam som doktorand under de perioder som han inte arbetar som fältarkeolog. Han har haft ett flertal säsongsanställningar hos RAÄ som fältarkeolog. I samband med sin doktorandutbildning har han också deltagit vid olika forskningsgrävningar, sammanlagt 3-4 månader varvat med dokumentation och rapportskrivning. För närvarande arbetar han med rapportsammanställningen efter en exploateringsgrävning för RAÄ.

Intervjuperson Harald

har efter grundutbildningen i arkeologi arbetat 1 år som arkeolog. Han är för närvarande anställd på länsstyrelsen där han arbetar med att digitalisera delar av fornlämningsregistret. Harald har haft en säsongsanställning vid RAÄ där han arbetade på 4 olika utgrävningar under 6,5 månad. Arbetsuppgifterna var där att gräva och dokumentera det utgrävda. Under studietiden har han deltagit vid olika forskningsgrävningar såväl i Sverige som utomlands.

Intervjuperson Ivar

är för närvarande verksam som doktorand vid institutionen för arkeologi, där han också tidvis arbetar som lärare för grundstudenter. Han har tidigare arbetat med en utredning för RAÄ rörande arkeologisk praxis vid undersökningar av områden med röjningsrösen. Ivar har arbetat som fältarkeolog vid en större forskningsgrävning där han varit involverad i såväl utgrävningen som inventeringen och rapportskrivandet. Han har också arbetat vid exploateringsgrävningar.

8. Presentation av intervjuresultaten

Intervjumallen har fungerat som utgångspunkt för presentationen av intervjuresultaten. (se bilaga 1).

8.1 Vilka informationskällor använder du dig av och i vilket syfte?

Syftet med frågan var att undersöka vilka formella och informella källor informanterna använde sig av i sitt arbete. Viktigt för undersökningen var också att ta reda på vilka bibliografiska hjälpmedel informanterna kände till och använde sig av. Jag valde därför att ställa frågan om hur man gick till väga vid en litteratursökning.

8.1.1 Formella källor:

Samtliga informanter sade sig ha ett personligt bibliotek hemma som innehöll såväl kurslitteratur som böcker, arkeologiska rapporter och artiklar som införskaffats under och efter grundutbildningen. Bertil, Erik, Fredrika, Gunnar och Ivar som är verksamma som doktorander samlade medvetet på sig litteratur och referenser som kunde vara intressant för deras forskning. Böckerna i det egna biblioteket sågs som ett stöd i arbetet som arkeolog. *"... det är alltid bra att köpa nya översikter"* svarade Adam på frågan om vad han använde sitt "bibliotek" till. Erik svarade först att han inte medvetet satsat på att bygga upp ett bibliotek, men vid närmare eftertanke medgav han att han visst samlade på artiklar och artikelsamlingar som han sedan katalogiserade och skrev kortare referat till. Gemensamt för informanterna var att de på frågan om det egna bibliotekets bestånd svarade att många av böckerna och de andra medierna införskaffades av rent personligt intresse. Fredrika som haft ett flertal anställningar som fältarkeolog på olika platser i Sverige, svarade att hon samlade på sig grävningsrapporter efter var hon befann sig geografiskt. Hon berättade vidare att hon medvetet försökte bygga upp ett bibliotek för att bredda sina kunskaper, nya böcker införskaffade hon framförallt genom sitt medlemskap i två bokklubbar. Harald berättade att motivet bakom att han införskaffade en bok var att det refererades till den flitigt under den pågående utgrävningen, av personligt intresse och för att förstå vad de andra syftade på köpte han boken.

Samtliga informanter sade sig ha tillgång till den fackliga tidskriften DIK-forum som framförallt användes för att informera sig om vad som hände på arbetsfronten eftersom platsannonser brukar utlysas där. Bertil, Fredrika, Erik och Ivar sade sig prenumerera på en eller flera arkeologiska tidskrifter. David, Cecilia och Gunnar prenumererade på en populärvetenskaplig tidskrift medan Adam och Harald sade sig inte prenumerera på någon tidskrift om arkeologi. Adam tyckte det var synd att han ännu inte hunnit hitta någon tidskrift han ville prenumerera på *"... det är viktigt och det bör man göra"*. David svarade att han läste tidskrifter på jobbet för att hålla sig uppdaterad om vad som händer inom arkeologin. Ivar svarade att han prenumererade på fyra arkeologiska tidskrifter som han sa använde sig av *"...för att hålla sig á jour med vad som händer"*. Även övriga informanter

betonade vikten av att läsa tidningar och tidskrifter för att hålla sig a jour med vad som hände på arbetsmarknaden och inom arkeologin i stort.

Eftersom alla informanter har sin bostadsort i en större universitetsstad, svarade samtliga att de hade tillgång till såväl ett universitetsbibliotek, den arkeologiska institutionens bibliotek samt stadsbiblioteket. Beroende på vart man arbetade hade man också tillgång till mindre boksamlingar på utgrävningskontor, länsstyrelser och museer. Universitetsbiblioteket hade störst betydelse för doktoranderna som per se hade ett större behov av att söka fram böcker och artiklar till sin forskning, men även de andra informanterna sade sig till och från besöka universitetsbiblioteket.

Då alla de intervjuade genomgått grundutbildning har man haft möjlighet till användarundervisning av bibliotekets resurser då det ingår som ett moment i såväl grund- som forskarutbildningen. Alla informanter sade sig kunna använda den datorbaserade katalogen och vara vana vid att söka litteratur med hjälp av sökord och SAB klassifikationer. Flertalet informanter kände till vad bibliografier var och vad man kunde använda dem till, undantagen var Cecilia och Fredrika som associerade termen bibliografi med litteraturlistor och ”läs vidare hänvisningar”. Gunnar var den enda som sade sig använt bibliografier i både yrke och forskning. Harald hade använt sig av en bibliografi när han skrev en uppsats under grundstudierna och var också den enda som nämnde namnet på en bibliografi men tyckte att den var för dåligt uppdaterad för att komma till någon verklig nytta i yrkeslivet. Alla sade sig någon gång vänt sig till en bibliotekarie för att få hjälp med litteratursökningar och beställande av material.

På frågan om i vilket sammanhang man använde sig av bibliotekets resurser, fick jag som väntat olika svar från doktoranderna och de övriga yrkesverksamma. Adam sade sig använda bibliotekets resurser när han skrev rapporter efter utgrävningarna. ”...för att finna material och referenser som stödde våra påståenden”. En annan orsak till biblioteksbesök var att han ibland kände att: ”...*den här boken behöver jag läsa*”. Bertil, Fredrika, Ivar, Gunnar och Erik, som är doktorander använde biblioteken till att söka material till forskningen. Cecilia, David och Harald har genom sina anställningar tillgång till mindre institutionsbibliotek men sade sig inte ha något större behov av att använda bibliotekets resurser i deras arbetsuppgifter.

Ivar och Gunnar var de personer som flitigast använde sig av information från online-databaser. Databaserna innehöll material rörande kulturmiljövård och arkeologi som de sade sig ha användning för i såväl forskningen som i det praktiska yrkeslivet. Gunnar använde sig av både svenska och internationella databaser, han använde sig oftast av Nordic Archaeological Abstract (NAA) ”...*även om den är dålig*”. Ivar sökte sig fram till databaser via olika institutioners hemsidor och nämnde NAA, NAD:en (Nordisk Arkiv Databas) samt referensdatabasen Libris som några databaser han använt sig av. De övriga informanterna sade sig inte använda sig av material från online databaser i sin forskning eller yrkesutövning. Bertil uttryckte ett missnöje med att fornlämningsregistret ännu inte fanns som en lättillgänglig databas. Han menade att registrets otillgänglighet under lång tid varit ett problem som arkeologer sökt lösning på och som först nu tagits itu med, han

syftade då på den digitalisering som bl.a. Harald och David arbetar med. Erik sade sig vilja kunna söka i artikeldatabaser men har inte haft tid att lära sig dem ordentlig *"Artiklar är så svåra att hitta men de är oftast bättre än böcker... de är mer koncisa"*. Gunnar hade också försökt söka i artikeldatabaser med misslyckat resultat.

8.1.2 Informella källor

Informanterna hade i olika stor utsträckning besökt konferenser, möten och seminarier. Erik som själv under ett års tid arbetat med en stor internationell konferens tyckte att det flesta mötenas A och O var det sociala, att träffa kollegor och knyta nya kontakter. Som doktorand går han på de möten som relaterar till de projekt han är involverad i, men han tyckte också att: *"... man börjat snappas upp i det där mötesgåendet" även som yrkesverksam*". Mötenas karaktär beskrev han vara *"brainstormingmöten"* eller planeringsmöten där man håller informella sessioner. Fredrika svarade att hon gick på möten för att förkovra sig samt för att hålla sig uppdaterad och vara social, oftast handlade det om projektmöten. Hon menade vidare att ibland blev man kallad till möten bara för att man råkar vara anställd *"just där och just då"*, mötena kunde behandla helt andra saker än det hon var involverad i.

Ivar var den flitigaste seminariedeltagaren av informanterna. Han gick på seminarier på den arkeologiska institutionen och så ofta som han har möjlighet besökte han seminarier rörande kulturmiljövård runt om i Sverige. Han hade själv hållit föredrag under olika möten för såväl svensk som internationell publik. Efter sitt arbete som utredare för RAÄ har han fungerat som en referensperson i en seminariegrupp, ett samarbetsprojekt mellan skogsvårdsstyrelserna i Sverige och Frankrike. På frågan om syftet bakom seminariebesöken svarar han: *"Att knyta kontakter inför framtida arbetssituationer är väl den främsta anledningen... sen är det naturligtvis för att hålla sig a jour med vad som händer... få lite nya inkörsportar"*.

Adam, David, och Harald besöker tidvis konferenser och seminarier på den arkeologiska institutionen där de tidigare varit studenter. Adam menade att det är ett bra sätt att få en överblick över vad som händer samtidigt som man kunde få lite nya influenser och träffa folk från andra delar av Sverige. Han hade hållit ett föredrag själv. David gick på föredrag och seminarier av eget intresse och hade själv hållit föredrag vid ett tillfälle. Haralds svar på frågan om motivet bakom varför han gick på konferenser, var att han tyckte det kändes tryggt och bra att hålla sig á jour med vad som händer. *"...när man är hemma och är arbetslös känns det ganska snart som man är bortglömd och kommer bort från alltihop... det känns bra när man kan träffa folk"*. Gunnar har gått på ett flertal möten och seminarier som doktorand och hade också hållit föredrag i de sammanhangen.

Bertil besöker seminarier och konferenser som ges på den arkeologiska institutionen men han har också besökt flera mindre seminarier som behandlat ämnen som han funnit intressanta. Han berättade att det inte alltid behövde vara så att seminariernas tema stämde överens med det hans projekt eller licentiatuppsats behandlade, utan de kunde vara intressanta för honom ändå. Cecilia som arbetat i två år med ett hållristningsprojekt har

besökt många seminarier och konferenser rörande hennes arbetsområde och har även själv hållit föredrag. Många av dessa möten ligger utanför arbetstiden men hon känner ändå att hon måste gå dit. Hon menade att det förväntades av henne att hon skulle vara intresserad av att delta på dessa möten.

Cecilia var den informant som mest betonade Internet som en viktig källa till kunskap. Hon menade att inom det område som hon var verksam i hände det mycket på den datatekniska sidan, i och med att datorn var ett viktigt arbetsredskap blev det också naturligt för dem att publicera resultaten och upprätthålla kontakter via nätet. Ingen av de andra informanterna sade sig direkt söka information via nätet som sedan kom till verklig användning i deras arbete. I den mån man använde sig av Internet i sitt arbete var det för att hålla kontakt med kollegor, skicka email samt för att söka fram böcker via bibliotekskataloger och databaser online.

8.1.3 Litteratursökning

Flera av informanterna hade inte tidigare funderat på hur de sökte litteratur. På frågan om vilka metoder man använde sig av för att söka fram olika typer av litteratur fick jag därför ge informanterna förslag på tillvägagångssätt som de sedan kommenterade. De vanligaste metoderna var att söka fram ny litteratur genom referenslistorna i tidigare känt verk samt att rådfråga kollegorna. Gunnar svarade att rådfråga kollegor var den vanligaste och bästa metoden att använda när han ville finna ny litteratur. En annan metod som han tyckte fungerade bra var att läsa recensioner av böcker i tidningar för att få en orientering om dess innehåll. Adam använde sig också främst av tips från kollegor för att söka litteratur, hans motivation till detta var att det var det enklaste sättet när man vill orientera sig i ett område som man kanske var helt grön i. Speciellt gärna ville han ha tips på standardverk, så att han genom att använda sig av verkets referenslista kunde arbeta sig vidare i litteratursökningen. Bertil sade sig vara ”...bra på att kopiera litteraturlistor” men sökte också gärna tips från kollegor.

Metoden att söka litteratur via referens- och litteraturlistor har den nackdelen att man får bara tag i litteratur som är äldre än den man utgår ifrån. Detta var ett problem som Bertil, Gunnar och Erik påpekade och var väl medvetna om. Erik sade sig också ta hjälp av kollegor men brukade också söka fram verk via bibliotekskatalogen eller genom att gå runt och leta i hyllorna efter något intressant verk. Fredrika sade sig bruka sitta och kämpa länge med bibliotekskatalogerna när hon ville ha tag i ny litteratur, men den bästa metoden var att kika i referenslistan i ett tidigare känt verk. Även Cecilia och Davids menade att kollegors hjälp och referenslistor var det bästa sättet att söka fram litteratur som kunde intressera dem. Ivar sökte i bibliotekskatalogen och letade ibland spontant i hyllorna efter intressanta verk men som vanligaste metoden svarade han litteraturlistor. Kollegorna kunde också vara till stor nytta i hans litteratursökande, de bidrog med såväl efterfrågade som spontana litteraturtips. Harald sade sig också främst använda sig referenslistor som källor till ny litteratur men tips från kollegor var också viktigt.

8.2 Vilka problem stöter du på i informationsanskaffningen ?

Jag ville ta reda på om informanterna ibland upplevde situationer där de inte visste vart de skulle vända sig för att få svar på en fråga och vilka strategier de använde sig av då. Alla informanter utom Cecilia och Ivar svarade att uppstår dylika situationer vänder man sig i först hand till mer erfarna kollegor. Harald svarade att i hans nuvarande arbetsituation uppstår inte de problemen eftersom arbetsuppgifterna är så konkreta, men han hade vänt sig till sin chef i första hand för att fråga om råd. David som är i samma situation svarade på liknande sätt. Bertil svarade att det kunde bli frågor som gick i flera led, det vill säga han vände sig till en kollega som sedan kunde hänvisa honom vidare till ”den som satt inne med svaret”. Ivar svarade att han vände sig till kollegor för att få tips på sökvägar, men först efter att han själv aktivt sökt finna svaret på frågan. Cecilia som tidvis arbetar hemifrån, svarade att hon inte skulle dra sig för att ringa kollegorna om en dylik situation uppstod men att hon först skulle ha använt sig av Internet för att söka svar på frågan.

Bertil, Fredrika och Harald sade sig ha vissa problem med att kontakta folk de inte kände för att ställa frågor. Bertil svarade på frågan om problem vid informationsanskaffningen, att kontakter som ännu inte knutits, kunde vara ett problem. Han drog sig för att ringa personer som han inte kände och ville helst ha en inledande presentation genom en tredje part. Harald svarade att visst vore det mer effektivt att kunna direkt kontakta en person istället för att läsa sig till kunskaperna i en bok men han kände att han ville inte störa dem i deras arbeten. Fredrika menade att det kunde vara en fråga om prestige och auktoritet om huruvida man bad en person om hjälp eller inte. Det kunde handla om att man inte ville visa sin egen okunnighet. När det gällde att kontakta en person hon inte kände så föredrog hon att gå genom en tredje person för att få en slags introduktion. Ivar svarade att det var betydligt lättare att ringa någon som man tidigare träffat och att det var en av orsakerna till att han besökte seminarier men det hade hänt att han vänt sig till en tredje person för att få referenser till hur man kontaktade en person på lämpligaste sätt. Han påpekade också att problemet med att kontakta personer avdramatiseras väsentligt om man istället för att ta direkt kontakt skickar ett email. Gunnar menade att det underlättade att ha en kontakt som introducerade en som person, men att han använde sig ofta av email i sitt arbete. Email var den vanligaste metoden också för Erik som inte sade sig ha några problem alls med att kontakta ”okända auktoriteter”. Varken Adam, David eller Cecilia sade sig ha några större problem med att kontakta kollegor de inte kände. Cecilia menade att detta hade att göra med hennes arbetsfält som var så smalt att man indirekt kände alla berörda.

Informationsanskaffningsproblem kunde också uppstå i kontakterna med biblioteket och bibliotekskatalogerna. Bertil och Harald sade sig inte vara tillfredsställda med den bibliotekskatalog de normalt använde sig av. Bertil kände att han inte riktigt kunde lita på träffsäkerheten när han använde sökord som metod för att leta litteratur. Harald kände sig osäker på ämnesindelningarna, det han sökte behövde inte nödvändigtvis vara indexerat under arkeologi vilket orsakade bryderier över var han skulle börja letandet. Som tidigare nämnts; uttryckte också Erik och Gunnar en önskan om att bättre kunna söka i artikeldatabaser. Ivar sade sig ha problem med att söka fram grävrapporter i

bibliotekskatalogerna eftersom de var katalogiserade som en serie och kunde inte sökas fram via författarnamnet eller titeln.

Jag visste sedan tidigare att den långsamma publiceringstakten på grävrapporter kunde ställa till problem för arkeologerna i deras yrkesutövande. Jag valde därför att specifikt fråga informanterna om dessa och om huruvida det ställde till problem för dem. Det bör här tilläggas att grävrapporter betraktas som primärmaterial för den arkeologiska forskningen. Alla informanter var eniga om att det var ett stort problem för arkeologer även om dem inte alltid själva stött på det. Fredrika berättade själv om en artikel hon hade författat som inte blivit publicerad på två år. Hon svarade att när det gällde problemet med att saker inte publiceras inom rimlig tid, var det extra viktigt att ha personliga kontakter med kollegor så att man kunde få tag i manus och preprints. Adam menade att, det fanns en stor risk att forskning som inte publicerades förbigicks. Han skulle själv aldrig använda sig av material han fått från en informell källa, när han skrev en artikel eller annan publikation. Gunnar berättade att det fanns exempel på forskning från femtiotalet som ännu inte blivit publicerad och att det enda sättet att få tag i den informationen var att kontakta personen som arbetat med utgrävningen. Detta kunde leda till problem eftersom det, som han beskrev situationen, fanns personer som ville sitta och hålla på sitt material för att sedan använda den i sin egen forskning. Erik, Cecilia, Harald och David sade sig aldrig varit i den situationen att de behövt använda material från en ännu opublicerad rapport för att utföra sitt arbete men de var också väl medvetna om att det var ett problem. Bertil svarade på den övergripande frågan om problemen i informationsanskaffningen, med att säga att problemen sällan härrörde sig till sökvägarna utan att det allt som oftast handlade om helt otillgängligt material ”... rapporter som inte kommit ut... som borde gjort det för 25 år sedan... saker o ting som är förkomna för längesedan... det är väldigt vanligt och ganska irriterande men det är någonting som man börjat betrakta som fullkomligt normalt.”. Ivar berättade att man kunde bli tvungen att bege sig till den institution som utförde utgrävningen för att få tag i rapporterna som skrivits om den. Han menade att de berodde på att en del läns museer inte brydde sig om att trycka upp materialet i några större upplagor och att de inte alltid försågs med ISSN eller ISBN nummer.

Ett sätt för mig som intervjuare att få reda på vad som kunde betraktas som hinder i informationsanskaffningen, var att presentera begreppet information overload och att i samband med detta fråga informanterna om dem kände igen sig i beskrivningen och i så fall vilka åtgärder man använde för att motverka. Några av informanterna var bekanta med begreppet sedan tidigare men ingen hade egentligen reflekterat över hur eller om de sållade information. Cecilia och Bertil, som tidigare förklarat att de områden de arbetade mest inom var ”smala” menade att de rådde snarare en motsatt situation för deras del. Cecilia svarade att hon snarast hade blivit glad om det fanns ”för mycket” litteratur inom hennes område. Ingen av de övriga informanterna sade sig lida av information overload, men det var vanligt att man sållade bland böcker och artiklar. Den vanligaste metoden var att välja artiklar framför böcker samt att läsa verk av välkända författare på svenska. Gunnar rådfrågade sina kollegor i första hand för att sålla ut vad han borde läsa. Ivar menade att små bitar av för honom viktig information kunde vara utspridd på många platser så att det ibland fanns både för mycket och för lite information. Erik befann sig i en liknande

situation, det fanns så mycket som kunde relatera till hans intresseområde att han upplevde att han hade svårt att sätta gränser.

”Det är... sån information som flyter omkring ibland arkeologer, som traderas muntligt från person till person, det är små enkla självklara saker men det anses vara för... enkelt och simpelt för att skrivas om... det finns ingen litteratur om såna saker...” (Harald)

I samband med diskussionen kring problem vid informationsanskaffningen kom det fram exempel på fenomenet ”dold information”. Adam berättade om en situation där han fick hjälp av en kollega med bestämningen av en keramikbit som han skulle fyndregistrera. När han sedan ville kontrollera påståendet i litteraturen fick han svaret av samma kollega att det fanns något skrivet om det utan det var något han i sin tur lärt sig av en mer erfaren kollega. Harald berättade om en liknande episod som också berörde bestämningen av fyndmaterial. Bertil berättade att han upplevde att den kunskap som fanns i böckerna inte var kompatibel med den kunskap som erfarna fältarkeologer satt inne med. Han kände att han inte kunde skriva något ”praktiskt arkeologiskt” utan de kunskaper som bara kunde uppnås genom lång erfarenhet av praktiskt fältarbete.

8.3 Kontaktnät

”...det kan vara svårt att få en massa tips och tillgång till information om man inte är med i någon form av process eller struktur, exempelvis ett projekt eller någon kortare anställning, men så fort man är med så finns det ofta en struktur för informationsansamlandet och då tipsas det och man får möjlighet att träffa folk på någon slags schemabasis och då öppnas alla dörrar...men om man inte är med i nåt sånt så driver man bara omkring och snappar upp småsaker...” (Erik)

Frågan om: *hur många människor uppskattar du ingår i ditt professionella nätverk?* var medvetet löst formulerad. Eftersom termerna kontaktnät och nätverk kan ha olika betydelse för olika personer var jag intresserad av att höra vad informanternas definition av dess betydelse. Gemensamt för informanterna var att de betonade kontaktnätets betydelse för att hålla sig uppdaterade om vad som hände inom arkeologin i stort och vad som hände på arbetsmarknaden.

Adam ansåg att de fanns ett tiotal personer i arbetsledande ställning som han betraktade som sitt nätverk, personer som han kunde kontakta angående yrkesrelaterade frågor, bland dessa fanns en person som han särskilt ofta vände sig till. Han betonade betydelsen av att ha ett kontaktnät för möjligheterna att få en anställning och menade att alla jobb han hade fått var tack vare sitt kontaktnät. Bertil som är verksam som doktorand ansåg att det fanns 15-20 personer som han träffade på sammanträden och möten och som han kände kunde vara potentiella informationskällor. Han menade att den arkeologiska verksamheten kräver mycket diskussion med folk som ”visste bättre” och att det kändes bra när man knutit kontakt med någon med stor erfarenhet. Cecilia ansåg att det fanns en 10 -15 personer som hon kände hon kunde vända sig direkt till med en konkret fråga. David ansåg att det fanns

ca 50 personer som kunde vara potentiella informationskällor och som han kände att han kunde kontakta utan en närmare presentation av sig själv, inkluderat tidigare studiekamrater. Erik sa att det fanns ca 20 personer som han hade verklig nytta av som informationskällor, men att det potentiella kontaktnätet kunde röra sig om ett 60-tal personer. Fredrika menade att hennes kontaktnät varierade från halvår till halvår beroende på var hon var anställd men ansåg att i snitt fanns det ca 10 personer som hon vände sig till med frågor.

Fredrika, Erik och Bertil betonade betydelsen av att ha människor omkring sig som kunde fungera som bollplank för arbetet med deras forskning. Doktoranderna hade också gemensamt att de hade en handledare som skulle hjälpa dem i deras forskning. Ingen av dem svarade dock att handledarna var särskilt betydelsefulla för dem ur informationssynpunkt, råd och stöd fick man oftast genom andra personer. Bertil benämnde dessa personer sina ”inofficiella handledare”, det fanns en person som han ofta vände sig till med frågor av praktisk natur samt ett flertal andra personer som han kände gärna delade med sig av sina kunskaper inom special områden. Gunnar menade att hans kontaktnät inkluderade alla på den arkeologiska institutionen samt alla han arbetat med, i runda tal 100 personer. Harald kunde inte direkt nämna någon siffra på antalet personer i hans kontaktnät, han menade att han hade ett stort ”potentiellt” kontaktnät av kollegor som han kunde ringa utan att närmare presentera sig själv och som han ansåg vara väldigt värdefullt. Ivar definierade sitt kontaktnät som personer som han regelbundet kontaktade minst varannan månad och uppskattade dessa till ett 30-tal. Sedan menade han fanns det ett passivt kontaktnät som var betydligt mycket större, inkluderande tidigare chefer och andra doktorander.

”Arkeologin är ju av den naturen att det är svårt att skilja på vad som är arbete och vad som är fritid, man är ofta väldigt intresserad av det man sysslar med, så väldigt många av mina kollegor räknar jag som mina vänner.” (Ivar)

Alla informanterna, utom Cecilia, svarade ja på frågan om det fanns personer i kontaktnätet som man även umgicks med privat. Cecilia hade dock en snäv definition utav sitt kontaktnät där hon inte inkluderade exempelvis före detta studiekamrater. I intervjuerna med Erik, Fredrika och Bertil kom det fram att de hade nära vänner som var verksamma som arkeologer och som fungerade som bollplank för deras idéer och tankar.

8.4 Informanternas à jourhållning inom sina respektive arbetsområden

Då det ingår många olika arbetsuppgifter i yrket som arkeolog, var det svårt att ställa en fråga som kunde spegla informationsanskaffningsbeteendet generellt hos yrkeskåren. I min urvalsgrupp var det bara David och Harald som för tillfället hade jämförbara arbetsuppgifter. Jag valde därför att fråga om hur man höll sig informerad inom tre områden som kunde betraktas vara gemensamma för alla. Dessa områden var arbetsmarknaden, ny forskning samt inom den metodologiska och teknologiska utvecklingen. Det handlade om hur man fick reda på nya jobb samt hur man höll sig informerad om vad som hände inom

arkeologin i stort. Flera av svaren var redan givna eftersom vi kommit in på dem redan när jag frågade om olika informationskällor och dess användning, jag valde i dessa fallen att inte ta upp frågan igen.

På frågan om hur man höll sig informerad om vad som hände på arbetsmarknaden fick jag liknande svar från alla informanter. Det naturliga var att läsa platsannonserna i DIK-forum samt besöka arbetsförmedlingen och läsa tidningar för att ta reda på vilka tjänster som fanns utlysta. Utöver detta fick man information om jobb via sina kollegor, hade man kontakter med kollegor som satt i en arbetsledande position så hörde man sig för om det var något ”på gång”. Bertil menade att det inte var så sällan som platser som utlystes i DIK-forum redan var informellt tillsatta, därför ansåg han att det bästa sättet att få möjligheter till anställning var att höra sig för bland kollegor. Fredrika menade att nya kontakter gav nya möjligheter på arbetsmarknaden och att det var viktigt att veta var och när som det planerades nya utgrävningar. Även de övriga informanterna sade sig vara medvetna om vikten av en god framförhållning och goda kontakter för att kunna hålla sig framme där det kunde finnas möjligheter till en anställning. Harald och David berättade att de arbetat som volontärer vid en av Universitet anordnad arkeologisk utgrävning i Ungern. Syftet var dels att skaffa sig mer erfarenhet av fältarbete, men det var också en chans för dem att knyta kontakter.

”...att hålla sig uppdaterad handlar mest om att prata med folk, vid fikabordet och vid seminarier” (Gunnar)

Alla informanter utom David ansåg att det ingick i deras arbetsuppgifter att hålla sig uppdaterad om vad som hände inom arkeologivärlden. David uppgav dock att han tidvis besökte seminarier och läste tidskrifter samtidigt som han betonade vikten av att prata med kollegor för att hålla sig uppdaterad. Adam sade sig försöka läsa nya avhandlingar och licenciatuppsatser för att hålla sig informerad, men betonade också att det var genom att prata med folk som han egentligen höll sig uppdaterad. När det gällde ny teknik så menade Adam att han aldrig fått gå någon formell utbildning utan kom det ett nytt datorprogram fick man lära sig det själv med hjälp utav kollegor. Bertil nämnde seminarier och tidskrifter som sitt sätt att hålla sig uppdaterad på. Även Cecilia, Fredrika, Harald, Erik och Gunnar svarade att deras källor till nya kunskaper om vad som händer inom arkeologin var seminarier och konferenser, tidskrifter samt kontakt med kollegor. Ivar delade upp frågan och menade att först blir man introducerad till ny forskning genom kontakten med kollegorna, det andra steget är vid seminarier och det tredje steget är när det publiceras.

8.5 Tillfredsställelse med informationssituationen

Den avslutande frågan vid intervjuerna var tvådelad och löd: känner du dig tillfredsställd med din informationssituation och har du tillgång till den information du behöver?

”... det finns kommandoarkeologer som gräver på dagarna och skriver artiklar på nätterna, jag är inte den typen...”(Adam)

Adam svarade att han i stort sett var tillfredsställd med sin informationssituation. Bertil svarade att han inte hade tillgång till all den information han behövde då han upplevde det som ett stort problem att kunskaper som fanns förborgad hos många erfarna fältarkeologer inte fanns nedtecknade. Cecilia sade sig vara nöjd med sin nuvarande informationssituation med det undantaget att hon ibland hade problem att finna den utländsk litteratur hon behövde i de biblioteken hon använde sig av. David och Harald ansåg sig vara tillfredsställda med informationssituationen i sitt nuvarande arbete. Harald svarade att han saknade en övergripande kunskap om vad som hände inom arkeologin i stort, han menade att den sortens kunskap kunde man bara uppnå vid en varaktig anställning där man kunde ha tid och möjlighet att träffa och diskutera med erfarna kollegor. Erik var nöjd med sin informationssituation, så också Ivar, båda var av den meningen att uppstod det problem så kunde de oftast lätt lösas genom ett emailmeddelande eller ett samtal. Fredrika var missnöjd med sin situation, hon svarade att det ibland kunde vara slumpen som avgjorde om man fick tag i den artikeln man behövde och dylikt. Gunnar sade sig inte heller vara tillfredsställd. Hans motivation till det nekande svaret var att ibland visste man inte om orsaken till att man inte fann det man sökte berodde på att fenomenet var unikt eller om ingen tidigare intresserat sig för det.

9. Analys

Jag har valt att använda mig av T.D. Wilsons modell över informationsanskaffnings beteenden (se kap. 5.6) för att analysera resultatet av intervjuerna. Svaren kommer också att relateras till tidigare studier av informationsanskaffningsbeteenden av närliggande karaktär.

9.1 Den personliga kontexten

Som yngre ännu oetablerad arkeolog blir man naturligt nog beroende av mer erfarna kollegors kunskaper och hjälp för att hantera de arbetsuppgifter som man står inför. Detta beroende minskar i samband med att man själv skaffar sig kunskaper och erfarenhet inom yrket. Adam, Bertil, Erik, Fredrika och Ivar har erfarenheter som lärare och har då själva haft rollen som förmedlare av kunskap. Med undantag av Ivars anställning som utredare för RAÄ, har informanterna i alla anställningar haft en arbetsledare som i viss mån visat hur arbetet skulle utföras och som det var naturligt att vända sig till först med frågor av operativ informationsnatur. Naturligt nog var det också dessa personer som gav den omedelbara feedbackinformationen.

Lars Seldéns studie visade på att det fanns två vägar för en oetablerad forskarstuderande att välja mellan när det gällde informationssökningskarriärens utveckling. Den ena var ett nära förbund med en handledare som introducerade den forskarstuderande till nätverk där han kunde få viktig information. Den andra mer självständiga vägen var mer koncentrerad till de biblioteksorienterade formerna av informationssökning. De fem doktoranderna i min undersökning sade sig inte ha någon nära kontakt till sin officiella handledare, det fanns dock andra personer som de gärna och ofta vände sig till med frågor. Bertil kallade dessa personer för sina inofficiella handledare. Även de övriga informanterna svarade att det fanns seniorer som de ofta och gärna vände sig till för att diskutera problem med. Dessa personer kunde vara tidigare chefer eller personer som delade samma intresseområden. Även när det gällde frågor om litteratur var det kollegor som man vände sig till i första hand för att få en förberedande orientering inom området och få tips på lämpliga böcker att läsa.

9.2 Informationsbehovets kontext

Arkeologens yrkesroll kan ses vara tudelad, den vetenskapliga forskningen som utförs på universiteten vilar på den grund som fältarkeologin lägger. Eftersom syftet med uppsatsen varit att undersöka icke-etablerade arkeologers informationssituation, har urvalet av informanterna grundats på deras grad av erfarenhet, men också deras arbetsuppgifter har varit viktiga i det att de skall spegla den totala arbetssituationen för yrkesgruppen. De informanter som intervjuats här visar upp ett spektra av olika arbetssituationer, de fem doktoranderna kombinerar forskningsgrävningar och exploateringsgrävningar med högre studier de övriga fyra har i varierande grad varit anställda i olika forskningsprojekt och haft säsonganställningar som fältarkeologer. Då arbetsuppgifterna hos informanterna har

varierat har undersökningen inte koncentrerat sig på att undersöka informationsanskaffningsbeteendet för specifika arbetsuppgifter utan har haft en mer generell prägel. Frågan om hur informationsbehovet ser ut hos oetablerade arkeologer går således inte att besvara entydigt då det är individens arbetsuppgifter som bestämmer vilken typ och mängd av information som behövs.

De gemensamma aspekter av informationsanskaffandet som beaktats i studien har varit å jour hållning inom vad som händer inom arkeologin i stort, ny forskning och teknik samt vad som händer på arbetsmarknaden. Dessa kategorier hänger intimt samman då möjligheten till att få en anställning, att göra sig attraktiv för en potentiell arbetsgivare, är en aktiverande faktor bakom informationssökandet i samband med å jourhållningen. Informanterna var av den åsikten att å jourhållning ingick i yrkesrollen och att investera tid i att besöka konferenser och läsa tidskrifter sågs därför som ett naturligt inslag i deras strävan att göra sig attraktiva för arbetsmarknaden. Informanterna betonade att daglig kontakt med kollegor, och ”informella samtal” var de bästa sätten att hålla sig uppdaterad. Deras strävan att hålla sig å jour inom vad som händer inom arkeologin i stort var ett sätt att fylla på sin kunskapsväska. Doktoranderna i undersökningen kan ses ha ett större behov att hålla sig informerad och söka information i det att detta ingick i deras arbetsuppgifter som forskarstuderande, men även de övriga informanterna sade sig vara aktiva informationssökare inom sina specialområden.

9.3 Aktiverande mekanismer

De aktiverande mekanismerna bakom informationsanskaffningen utifrån operativa och direktiva informations behov kan i det närmaste bortses från i denna undersökning eftersom det ingår som i en naturlig del av det vardagliga yrkeslivet. De mer intressanta delarna av de aktiverande mekanismerna bakom när och hur man söker information relaterar återigen till de fall som berörde å jourhållning. Resultaten från intervjuerna visade på att arkeologerna ansåg att å jourhållning var en nödvändig komponent i deras yrkeskunnande. Tre komponenter ansågs vara särskilt viktiga i denna informationsanskaffning, 1) möjligheten att samtala med äldre mer erfarna kollegor 2) besök på konferenser och seminarier 3) information från tidningar och tidskrifter. De två först nämnda komponenterna aktiverades samtidigt av förbättrade chanser till att knyta värdefulla kontakter som kunde leda till en introduktion till information eller möjligheter till en anställning. Ivars uttalande att det ibland var svårt att dra en gräns mellan fritid och yrkesliv kan ge en fingervisning om att de aktiverande mekanismerna bakom informationsanskaffning inte nödvändigtvis behövde relatera till yrkesrollen utan att det i många fall är det personliga intresset som aktiverar en informationssökning. Den vaga gränsen mellan yrkesroll och personligt intresse går också igen i informanternas beskrivning av innehållet i deras personliga bibliotek.

Situationen på arbetsmarknaden med många välutbildade arkeologer och få jobb tillfällen kan ses vara en viktig aktiverande faktor till att etablera ett nätverk. Exempelvis sade sig Adam fått alla sina jobb genom personliga kontakter och Bertil menade att många av tjänsterna som utannonserades var redan inofficiellt tillsatta. Ett samlat intryck av

intervjuerna var att frågan om a jourhållning var för informanterna en fråga om hur man höll sig uppdaterad om vad som hände på arbetsmarknaden. Ett stort välfungerande kontaktnät ökade chanserna för informanterna att få ett jobb. Utsikterna till ett arbete var således ett starkt motiv bakom strävan att hålla sig uppdaterad och knyta nya ”goda” kontakter. Ett annat sätt att skaffa sig erfarenheter av fältarkeologi samt att knyta värdefulla kontakter är att delta i projekt som volontär. Harald och David berättade att de arbetat som volontärer vid en av Universitetet anordnad arkeologisk utgrävning i Ungern. Volontärarbete är officiellt inte tillåtet i Sverige.

Informationsanskaffning kan ytligt sett handla om att tillfredsställa kognitiva behov som att finna rätt information för att lösa operativa problem. Wilson modell visar dock på att även de känslomässiga behoven kan vara viktiga. Situationen på arbetsmarknaden och frågan om hur man bäst hanterat den är ett exempel på hur ett känslomässigt behov aktiverar en informationsökning, den aktiverande faktorn är den otillfredsställelse individen känner när han/hon inte vet vad som händer och vad som är på gång.

9.4 Faktorer som påverkar informationsflödet

Den fysiska tillgången till biblioteksresurser kan sägas vara tämligen god för informanterna. Alla sade sig ha tillgång till ett universitetsbibliotek och ofta ett eller flera mindre institutionsbibliotek. Bibliotekens resurser utnyttjades för att söka fram direktiv och stödjande information i samband med arbetsuppgifterna men var också till stor nytta när det gällde att hålla sig uppdaterad kring mer eller mindre definierade specialområde. De problem som uppstod i informationsflödet i samband med biblioteksriktad informationsökning rörde främst förmågan att få fram de man sökte.

Harriet Lönnqvists undersökning av humanisters informationsanskaffning visade på att få forskare var medvetna om de bibliografiska hjälpmedel som fanns att tillgå vid biblioteken och att ännu färre använde dem i sin forskning. Resultatet av min undersökning överensstämmer med detta. Ivar och Gunnar var de enda som nämnde bibliografier som användbara informationskällor. Intressant att notera är också att ingen av de intervjuade använde sig av artikeldatabaser för att lösa arbetsuppgifter eller skaffa information till forskning.

Användarundervisning av bibliotekets resurser ingår som ett moment i såväl grundutbildningen som forskarutbildningen, vilket skulle betyda att det funnits möjlighet för samtliga att orientera sig i vad biblioteken kan erbjuda. Att medvetenheten om hjälpmedlen och användandet inte är större beror i detta fall snarast på arbetssituationen. De tillfällen då dessa hjälpmedel skulle vara till hjälp är t.ex. vid rapportskrivning och i de vetenskapliga bearbetningarna av materialen. Situationen ser annorlunda ut för doktoranderna då de har ett större behov av att använda sig av alla bibliotekets resurser i samband med sin forskning. Med undantag för Ivar som generellt sett verkar ha en god uppfattning om informationsanskaffning, kan man dock inte skilja grupperna emellan när det gäller bibliotekskunskaperna.

Lönnqvist påpekar i sin undersökning att de humanistiska vetenskaperna traditionellt sett skulle vara tämligen monografiberoende (Lönnqvist 1988:107) Detta tycker jag stämmer överens med svaren från de forskarstuderande som intervjuats, där tidskrifter framförallt användes för att hålla sig uppdaterad. Erik och Fredrika berättade att det fanns artikelsamlingar i deras personliga bibliotek som kunde vara viktiga för dem i deras forskning. Då dessa artikelsamlingar är sammanställda och införskaffade i samband med undervisningen är de i närmast att betrakta som monografier.

Ett utav de större problemen i informationsflödet härrörde till den kategori som Wilson benämner *role-related or interpersonal*, och som handlar om individuella egenskaper och samspelet med kollegor och andra ur informationshänseende betydelsefulla personer. Flertalet av informanterna sade sig ha problem med att kontakta kollegor och valde gärna att använda sig av en tredje person som kunde introducera kontakten. Dessa problem kan ses relatera till informanternas brist på akademiskt kapital, de har ännu inte samlat på sig de kunskaper och erfarenheter som skulle kunna göra dem mer jämlika med de kollegor de önskar information från. En intressant iakttagelse var att valet av informationskanal kunde reducera betydelsen av "kapitalet". Erik sade sig exempelvis aldrig ha några problem med att kontakta "okända auktoriteter" då man alltid kunde skicka iväg ett email, även Ivar, Cecilia och Gunnar var flitiga emailanvändare. En fördel med email jämfört med telefonsamtal och möten, var att man inte upplevde det som att man inkräktade på den personliga integriteten; frågan kunde besvaras om och när personen hade tid. En annan fördel var att man inte behövde presentera sig själv på samma vis som vid ett samtal utan som avsändare kunde man vara relativt anonym. Detta kan ses hänga samman med karakteristiken hos ett emailmeddelanden som jämfört med ett brev är mer informellt till sin natur, de är oftast mer kortfattade och faktaspäckade samtidigt ställs det lägre krav på det formmässiga utförandet då det inte finns några väletablerade regler hur ett email skall se ut.

Wilson påpekar i samband med presentationen av sin modell att de faktorer som ger upphov till ett informationsbehov också kan fungera som barriärer till informationssökningen. Karaktären hos källorna kan ses som ett exempel på hur detta samband fungerar. Ett problem av praktisk natur var att det regionala fornlämningsregistret, som är ett mycket viktigt arbetsmaterial, bara fanns på utvalda platser i länet och att det rikstäckande registret bara fanns i Stockholm. Ett annat problem av praktisk natur var den bristfälliga beskrivningen över de av RAÄ publicerade rapporterna i bibliotekens katalog, vilket Ivar påpekade. I övrigt ansåg informanterna att förekomsterna av grå litteratur och dold kunskap upplevdes som ett stort problem då de saknade de kontakter som krävdes för att få tillgång till den samtidigt som det var svårt för dem att bedöma trovärdigheten hos källorna. Eventuellt kan man misstänka att det finns en tradition bland arkeologer att i hög mån förlita sig på informella källor och att detta i sin tur kan lett till att information i mindre utsträckning publiceras i bok eller artikelform.

9.5 Aktiverande mekanismer

Den sista barriären som skall överkommas innan själva informationsanskaffningen påbörjas är frågan om kostnadseffektiviteten. Kostnaden kan ses vara den tid, den fysiska ansträngning, de pengar m.m. som krävs för att få fram den önskade information. Huruvida en informationsanskaffning äger rum eller inte är en fråga om hur värdefull informationen är jämfört med den möda som krävs för att få fram den. I intervjuerna framkommer inte oväntat att den källa som kan ses kräva den minsta investeringen i tid och arbetsmöda, är den som används mest, det vill säga samtal med kollegor. Kännedomen om och utnyttjandet av biblioteksresurser som bibliografier och olika databaser var tämligen låg och kan ses bekräfta de resultat som framkom i Lönnqvists undersökning (1988:125). Ansvar för en förbättrad kännedom kan läggas på biblioteket och den användarundervisning som förekommer. Resultatet av mina intervjuer visar dock på att det också handlar om ambitionsnivån hos individen. Exempelvis hade Erik och Gunnar, trots att de förstod nyttan av att använda sig av artikeldatabaser samt vid två tillfällen haft möjlighet till användarundervisning, inte investerat någon tid i att lära sig dem.

9.6 Informationsanskaffningsbeteendet

Lönnqvist har i sin studie visat på att informationsanskaffningen hos forskare inom humaniora är en ständigt pågående process som syftar till att utöka den kunskapsväska som forskaren bär med sig. I min studie visade det sig att det var svårt att få informanterna att svara på var de sökte information för att lösa specifika operativa problem, då jag istället valde att fråga dem vad de använde biblioteken och de andra källorna till fick jag mer uttömmande svar. Detta kan ses visa på att arkeologernas informationsanskaffningsbeteende inte så mycket handlar om aktiva informationssökningar men att man i hög grad nyttjar och samlar på sig den information som kommer ens väg. Kunskapsväskan är aldrig tom hos en humanist utan utökas ständigt med nya fack, på så vis utgår sällan en informationssökning från noll. Detta kan illustreras i min undersökning av Adam som menade att om han skulle orientera sig inom ett område som han var helt grön på, så visste han ändå vem han kunde vända sig till för att få en förberedande introduktion. Kunskaperna om vart man skall vända sig för att nå den informationen man söker kan ses vara en viktig beståndsdel av det man bär med sig i kunskapsväskan.

10. Slutsatser

Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur informationsanskaffningsbeteendet hos en grupp yngre ännu oetablerade arkeologer såg ut. Närmare specificerat är det de kontextuella faktorerna som påverkar detta beteende som undersökts. Dessa funderingar grundar sig i observationer jag själv gjorde som arkeologistudent och som jag genom att intervjua nio informanter söker finna en bakgrund till. Det första steget mot att undersöka ett informationsanskaffningsbeteende var att undersöka informationsbehovet och vilka informationskällor man använde sig av. Det andra steget var att undersöka vilka problem som kunde uppstå i informationsflödet. Det sista steget berörde den informella kommunikationen och det personliga kontaktnätets betydelse.

Vilka informationskällor använder man sig av i sin yrkesutövning?

Informationsbehovet hos de yrkesverksamma arkeologerna varierade med arbetsuppgifterna, så gjorde också tillgången till informationskällorna. Informationsbehovet hos informanterna präglades främst av två faktorer: arkeologins karaktär som humanvetenskap och deras roll som ännu oetablerade arkeologer. Arkeologiskt arbete kräver mycket diskuterande och reflekterande arbete. Detta kräver att arkeologen håller sig uppdaterad om vad som händer inom forskningen och inom arkeologi världen i stort. Att hålla sig uppdaterad och att ständigt fylla på sin kunskapsväska sågs därför vara en naturlig del i yrkesrollen. Detta kunde innebära att man bläddrade genom aktuella tidskrifter och tittade på nyutkommen arkeologisk litteratur men framförallt handlade de om att hålla kontakt och prata med mer erfarna kollegor inom yrkeskåren. Som yngre ännu oetablerad inom yrkeskåren blev det extra viktigt att kunna diskutera och få råd om tillvägagångssätt och feedback om resultatet.

De informationskällor man använde sig av i sin yrkesutövning täckte olika behov. Det personliga biblioteket kunde användas som stöd och hjälp i arbetet men syftade framförallt till att öka beläsenheten. Karaktären hos samlingarna präglades av personligt intresse för exempelvis vissa tidsåldrar, byggnadstyper eller dylikt och för doktorandernas del också av deras forskningsinriktning. Tidningar och tidskrifter användes för att hålla sig uppdaterad men kunde också fungera som incitament till läsning av monografier. Biblioteken användes för att söka fram litteratur till forskning och arbete men användes också för att söka fram litteratur som kunde vara bra att läsa, kunskaper som fyllde på kunskapsväskan. Besök på konferenser, seminarier och möten kunde ingå som en naturlig del i det yrkesverksamma livet. Det var också vanligt att man gick på mötena av rent personligt intresse för att hålla sig uppdaterad, söka nya kunskaper och knyta kontakter. Informell kommunikation ansågs vara den viktigaste källan till information, för att hålla sig uppdaterad, för att få litteraturtips, för att diskutera och få feedback på det arbete man utfört.

Svaret på denna fråga motsvarade i stort mina förväntningar. Vad som förvånade något var att ingen av doktoranderna spontant nämnde sin handledare som en viktig informationskälla. Orsaken till detta kan ligga på ett personligt plan, samarbetet kan ha

fungerat dåligt eller man har medvetet valt att arbeta självständigt med sin forskning. En annan viktig orsak kan vara att alla doktoranderna genom olika säsongsanställningar skaffat sig ett mer utbrett kontaktnät och att beroendet av en handledare av den orsaken minskat.

Vilka problem kan uppstå i informationsflödet?

De problem som informanterna stötte på i samband med informationsanskaffningen kunde ses vara av såväl personlig som allmän natur. Flertalet informanter upplevde att ta kontakt med ”okända auktoriteter” för råd och hjälp kunde vara ett problem. Dessa informanter valde gärna att först kontakta en annan kollega för att på detta sätt få en förberedande presentation. Problemen ansågs ligga på ett personligt plan, men kan också ses relatera till den position informanterna befinner sig i - nämligen förhållandevis oetablerade inom yrkeskåren. Email ansågs vara ett bra sätt att ta kontakt med folk som man inte hade någon personlig relation till. De personer som inte upplevde några problem med att kontakta andra människor var de som främst använde sig av email för detta ändamål.

De långa publiceringstiderna för arkeologiska rapporter, artiklar och avhandlingar ansågs vara ett stort problem inom den arkeologiska disciplinen. Informanterna upplevde detta som ett problem då tillgången till opublicerat material bestämdes av vilka kontakter man hade. Ett annat problem av samma karaktär var förekomsten av ”dold information” och muntligt traderad kunskap.

Flertalet informanter hade trots användarundervisning, dålig kännedom om de bibliografiska hjälpmedel som biblioteket kunde erbjuda. Orsaken till den dåliga kännedomen var att de inte ansågs nödvändiga.

De intressanta delarna av svaren på denna fråga handlar inte om vilka problem som kunde uppstå i informationsanskaffningen utan vilka strategier man använde sig av för att undvika dem. Man kan lätt tänka sig att en person som saknar mångårig erfarenhet inom ett yrke också har svårt att få tillgång till de informationskanaler som kan behövas. Det var dock något förvånande att informanterna i liten utsträckning reflekterade över problemen eller använde sig alternativa informationskällor.

Vilken betydelse har informell kommunikation och personliga kontaktnät för informationsanskaffning?

Det stod snabbt klart att informanterna i de flesta fall föredrog informella källor framför formella och att det personliga kontaktnätet hade stor betydelse för tillgången till information. Detta kan ses ha såväl praktiska som teoretiska och sociala orsaker. Som tidigare nämnts så var ett väletablerat kontaktnät en förutsättning för att få tillgång till grått material och dold information. En viktig faktor var den position som informanterna befann sig i som ännu relativt oetablerade inom yrket. Byströms undersökningar visar på att en uppgifts grad av komplexitet hade betydelse för valet av källa och att komplexiteten hängde intimt samman med oförutsägbarhet om uppgiftens mål, utförande och kvalitet. När komplexiteten ökade så ökade också användandet av de informella källorna. (Byström

1999:126). Att kunna få råd och stöd av kollegerna för att diskutera problemet och tillvägagångssättet kan lätt ses vara extra viktigt för de med liten erfarenhet.

Ett annat tungt vägande skäl till att etablera ett kontaktnät var att utsikterna till en anställning förbättrades avsevärt om man knöt kontakt med människor som kunde vara potentiella arbetsgivare. Signifikant för undersökningen var också att distinktionen mellan arbete och fritid kunde vara flytande, vilket avspeglades i kontakten med kollegorna som i många fall även betraktades som personliga vänner.

I denna studie valde jag att titta närmare på den informella kommunikationens betydelse vid informationsanskaffandet. Detta kan ha medfört att informanterna påverkats att svara på ett visst sätt, d.v.s. att de i sin tur betonar betydelsen av informell kommunikation. Materialet i denna studie kan ge ett intryck av att arkeologer sällan eller aldrig läser böcker. Så är dock inte fallet. Fokuseringen kan ha bidragit till denna bild, men den främsta orsaken ligger snarare i att läsandet ses som något så naturligt att man inte kommenterade den. Detta avspeglas i frågorna rörande det egna bibliotekets bestånd där informanterna menade att de flesta böckerna läste de av "eget intresse". Att läsa böcker och avhandlingar av "eget intresse" är egentligen det samma som att öka sin beläsenhet inom det arkeologiska området inför framtida arbets- eller forskningsuppgifter.

De faktorer som hade störst inverkan på informationsanskaffningsbeteendet var dels deras position inom yrkeskåren. Positionen som ännu oetablerad gjorde det extra viktigt att knyta kontakter inom yrkeskåren som kunde underlätta tillgången till information. Att vara en del i en struktur där man fick tillgång till information om vad som hände inom arkeologivärlden ansågs vara värdefullt för informanterna. Arbetsmarknadens utseende var en annan faktor som påverkade. Genom att förbättra sitt kontaktnät kunde man också förbättra sina chanser på arbetsmarknaden. Man kan också nämna de yttre omständigheterna vid ex. en utgrävning som ytterligare en orsak till att informell kommunikation prioriterades. Den tämligen homogena bilden av informationsanskaffningsbeteendet hos informanterna i denna studie tyder på att de kontextuella faktorerna bidragit till en praxis inom yrkeskåren vad gäller informationsanskaffningen. Man kan misstänka att denna eventuella 'praxis', att i hög mån förlita sig på informella källor, inte direkt drivit på publiceringen av det som informanterna beskrev som muntligt traderade kunskaper. Sammanfattningsvis kan man säga att informationsanskaffningsbeteendet hos de oetablerade arkeologerna präglades av en informell kultur som tillfredsställer såväl de kognitiva som de sociala behoven.

11. Sammanfattning

Uppsatsen syfte är att undersöka informationsanskaffningsbeteendet hos yrkesverksamma arkeologer. Särskild tonvikt har lagts på att undersöka betydelsen av den informella kommunikationen och det personliga nätverket. I mitt arbete har jag utgått från den förförståelse om arkeologi och arkeologer som jag tillägnat mig under min tid som arkeologistudent.

Arkeologin är en humanvetenskap som syftar till att undersöka och tolka de förhistoriska lämningarna i landskapet. Arkeologens uppgift är att utvinna och förmedla denna kunskap. Den arbetsuppgift som man traditionellt förknippar med arkeologi, den arkeologiska utgrävningen är bara en av de många arbetsuppgifter en arkeolog kan ha. Yrket ställer krav på såväl teoretiska som praktiska färdigheter och kunskaper. Jag har valt att undersöka hur en grupp yngre ännu oetablerade arkeologer uppfattar sin informationssituation. Orsaken till att jag valt denna grupp, är att de är precis på väg att skolas in i yrkesrollen och kan vara mer utsatta för och uppmärksamma på de problem som kan uppstå i informationsanskaffningen.

Nio kvalitativa intervjuer med oetablerade arkeologer ligger till grund för det empiriska materialet i denna studie. Informanterna fick besvara frågor om vilka informationskällor de använde sig av och i vilket syfte. De fick också ge sin syn på hur de uppfattade sin informationssituation och vilka eventuella problem de upplevde kunde uppstå i informationsflödet. Vidare undersöktes betydelsen av den informella kommunikationen och det personliga kontaktnätets roll i informationsanskaffningen. Det inte är praktiskt möjligt att gräva under vinterhalvåret vilket får till följd att den arkeologiska fältverksamheten präglas av säsongsanställningar. Arbetsmarknaden har varit tämligen ansträngd under många år då det finns för få jobb och för många utbildade arkeologer. Många yrkesverksamma kombinerar säsongsarbetena med högre akademiska studier under vinterhalvåret. För att spegla den verklighet som råder inom arkeologi världen valde jag att intervjua arkeologer med sinsemellan olika arbetsuppgifter men som mötte kriteriet på oetablerad (minst 1 år och max 4 års yrkeslivserfarenhet). Av de nio informanterna var fem verksamma som doktorander samtidigt som de arbetade.

Den teoretiska bakgrunden till uppsatsen vilar på tidigare undersökningar av informationsbehov och informationsanskaffningsbeteenden hos humanister och samhällsvetare. Speciell vikt har lagts vid undersökningar utförda av Harriet Lönnqvist och Lars Seldén. T.D. Wilsons modell över informationssökningsbeteenden har fungerat som grund för analysen av materialet.

Informationsbehovet hos de yrkesverksamma arkeologerna varierade med arbetsuppgifterna. Information som behövdes för att lösa problem av operativ natur inhämtades framförallt hos kollegorna. De tillfällen när man nyttjade bibliotek och andra formella källor hängde framförallt samman med mer specifika arbetsuppgifter som rapportskrivning och vetenskaplig bearbetning av fyndmaterial. Formella källor nyttjades

också av doktoranderna i deras forskningsgärning och av alla informanter för att öka sin beläsenhet. Informanterna ansåg att det ingick i yrkesrollen att hålla sig uppdaterad om vad som hände inom arkeologi världen i stort och smått. Dessa kunskaper sökte man nå genom att läsa tidningar och tidskrifter samt genom att besöka konferenser och seminarier. Det bästa sättet att hålla sig uppdaterad ansågs dock vara att skaffa sig ett bra kontaktnät bland kollegorna.

Resultatet av analysen visade på att arkeologerna i hög grad förlitade sig på informella källor för sin informationsanskaffning. Detta kunde ses ha såväl praktiska som teoretiska och sociala orsaker. Ett väletablerat kontaktnät var en förutsättning för att få tillgång till grått material och dold information. Ett annat motiv till att etablera ett kontaktnät var att man ansåg att chanserna till en anställning förbättrades avsevärt om man lärde känna rätt personer. Som ännu oetablerad inom yrkeskåren var det särskilt viktigt att kunna diskutera och få feedback på det arbete man utfört, vilket var en annan viktig orsak till att informell kommunikation prioriterades. Resultatet av analysen pekade på ett tämligen homogent informationsanskaffningsbeteende inom gruppen vilket tyder på att de yttre omständigheterna som arbetsförhållanden och praxis inom yrkeskåren, spelar en viktig roll.

Käll- och Litteraturförteckning

Elektroniska källor

Riksantikvarieämbetet Register
[Http://www.raa.se/register](http://www.raa.se/register) 2000-10-12

Riksdagen Debatt/Rixlex
[Http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw) 2001-01-20

Otryckta källor

Intervjuer:
Bandupptagningar av 9 intervjuer utförda mellan maj och oktober 2000

Litteratur

Allen, T.J. 'Performance of information channels in the transfer of technology.' *Industrial Management Review* Vol. 8, (1966)

Allen, T.J. 'Organizational aspects of information flow in technology' *Aslib proceedings* 20 vol. 11, (1968)

Byström, Katriina *Task complexity, Information Types and Information Sources: Examination of Relationships* (Acta Universitatis Tamperensis 688) University of Tampere, Tampere 1999

Byström, Katriina & Järvelin, Kalervo 'Task complexity affects information seeking and use.' *Information processing and management* Vol 31 (1995)

Dervin, B & Nilan; D. 'Information needs and uses' *Annual review of information science and technology* vol.21 (1986)

Ginman, Mariam *En modell för journalisternas informationsanskaffning. Relationen mellan informationsflöde och -substans inom olika informationsprocesser i samhället.* (Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol.154) Tampereen Yliopisto, Tampere 1983

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Studentlitteratur, Lund 1997

Höglund, Lars & Persson, Olle *Kommunikation inom vetenskap och teknik* (Research reports from the department of sociology Umeå University) Umeå universitet, Sociologiska institutionen, Umeå 1980

Lönnqvist, Harriet 'Hur kan humanistiska forskares informationsbehov tillgodoses i utbildningen av bibliotekarier och andra informationsspecialister?' *Svensk biblioteksforskning* vol. 4 (1993)

Lönnqvist, Harriet *Humanister söker information eller "mötet med den litauiske skoputsaren": intervjuundersökning bland humanistiska forskare i Norden.* (NORDINFO-publikation; 13) NORDINFO, Esbo 1988

Lönnqvist, Harriet 'Typologisering av forskningsprocesser inom humaniora: en diskursiv framställning om bl.a. svärmaren, mätaren och mullvaden. Del 1' *Informaatiotutkimus* vol.4 16 (1997)

Malmsjö, Anders 'Information Seeking Behaviour and Development of Information Systems. A Contextual view.' *Information seeking in context: proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*, Ed. Pertti Vakkaari m.fl. Taylor Graham, London 1997

Olaisen, Johan L. *Toward a theory of information seeking behaviour among scientists and scholars* University of California, Berkeley 1984

Persson, Olle *Informell kommunikation bland forskare och tekniker* (Research reports from the department of sociology University of Umeå No: 56) Umeå Universitet, Umeå 1980

Petré, Bo *Arkeologisk undersökningsteknik: exempel på metoder och dokumentation vid arkeologiska utgrävningar* (Stockholm Archaeological Reports, Field studies 1) Stockholms universitet, Stockholm 1990

Seldén, Lars *Kapital och karriär: informationssökning i forskningens vardagspraktik* (Skrifter från Valfrid 20) Publiceringsföreningen Valfrid, Göteborg 1999

Savolainen, Reijo, 'Every Day Life Information Seeking: approaching information seeking in the context of "Way of Life"' *Library and Information science research* Vol.17 (1995) s. 259-294

Wilson, Patrick. 'Some Consequences of Information Overload and Rapid Conceptual Change.' *Information Science: From the Development of the Discipline to Social Interaction*, Ed.:Johan Olaisen et al., Scandinavian University Press, Oslo 1996.

Wilson, Tom 'Information behaviour: an inter-disciplinary perspective' *Information seeking in context: proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*, Ed. Pertti Vakkaari m.fl. Taylor Graham, London 1997

Wilson, Tom 'Information needs and uses: fifty years of information progress?' *A Journal of documentation review*, Ed. Brian C. Wickery, London Aslib, London 1994

Wilson, T.D 'On user studies and information needs' *Journal of documentation* Nr 1 Vol. 37 (1981) s.3-15

Intervjumall

Hur ser informationsbehovet ut?

Vilka informationskällor använder du dig av i din yrkesutövning?

Vilka problem kan uppstå i informationsflödet?- vilka barriärer?

Vilken betydelse har informell kommunikation och personliga kontaktnät för informationsanskaffningen? – vilka barriärer finns det?

Presentation

- bakgrund, ålder, kön, utbildning.
- tidigare yrkeslivserfarenhet
- vilka arbetsuppgifter har du /har tidigare haft

Vilka informationskällor använder du dig av - och i vilket syfte?

- eget bibliotek
- användning jobb/ fritid
- prenumeration på tidskrifter
- bibliotek
- bibliotekskunskaper
- bibliografier
- databaser och bibliotekskataloger
- bibliotekariens roll
- sökmetoder
- tidningar/ tidskrifter
- kollegor
- andra personer
- konferenser, seminarier, möten el dyl.
- egna erfarenheter av föredrag el. dyl.

Vilka problem stöter du på i informationsanskaffningen?

- miljö, mellanmänskliga, psykologiska, demografiska
- har du stött på situationer där kunskap/information kommit från ett oväntat håll
- klarar du av att hantera all information, om inte vilka åtgärder vidtager du
- upplever du att i ditt arbete uppstår situationer där du inte vet vart du skall vända dig för att få svar på frågor?
- grävrappporter

Kontaktnät

- hur många personer uppskattar du ingår i ditt professionella kontaktnät
- hur många av dessa umgås du också med privat.
- finns det någon person som du särskilt ofta vänder dig till med frågor, och i så fall varför?
- handledare

Hur håller du dig informerad om vad som händer inom just ditt arbetsområde (-å jour)?

- jobbmässigt
- nya forskningsrön
- ny teknik - övrigt

Känner du dig tillfredsställd med din informationsituation?

- varför

ⁱ J.D. Bernal *Preliminary analysis of pilot questionnaire on the use of scientific literature* och D.J. Urquhart *The distribution and use of scientific and technical information*.

ⁱⁱ Se exempelvis : Mc Pherson, P.K. *Information Mastery //Aslib proceedings Vol.47 nr3* 1995 , Langefors, B *Theoretical Analysis of Information Systems* 1973